

STADSMÖBLER FÖR UNGDOMAR

Maria Granqvist
Examensarbete vid institutionen för stad och land

FÖRORD

Detta är ett examensarbete utfört inom ramen för Landskaps arkitektprogrammet vid institutionen för stad och land, SLU, Ultuna. Arbetet motsvarar 30hp.

Detta arbetet har inneburit en hel del glädje och tillfredsställelse. Men även känslor av frustration och hopplöshet har ibland smugit sig fram. Kreativitet behöver stöd, näring och hjälp, vilket jag fått från ett flertal personer i min närhet under det dryga året som gått.

Jag vill rikta ett varmt tack till min externa handledare Sivia Moscoso på WSP Samhällsbyggnad i Gävle. Ditt engagemang har varit helt otroligt, du har uppmuntrat, ifrågasatt och varit ett ovärderligt bollplank. Jag är glad att ha dig som kollega och vän.

Vidare vill jag tacka min handledare Petter Åkerblom som styrt mig i rätt riktning, sporrat mig och hjälpt mig strukturera både tankar och arbetsmaterial.

Till sist vill jag tacka min familj och mina vänner för att ni har ställt upp och stöttat mig i vått och torrt. Utan er hade jag aldrig rott hem det här.

Examensarbete vid institutionen för stad och land
EX0324 Examensarbete för yrkesexamen på
landskapsarkitektprogrammet
© Maria Granqvist

Title in english: Urban furniture for young people
Handledare: Petter Åkerblom, institutionen för stad och land
Examinator: Ylva Dahlman, institutionen för stad och land
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

SAMMANFATTNING

Titeln *Stadsmöbler för ungdomar* avslöjar att detta arbete behandlar två centrala fenomen inom landskapsarkitekturen; stadsrummets form och innehåll, respektive brukarna och deras behov av en ändamålsenlig utemiljö i staden. Med ungdom menas i detta arbete 15- 18-åringar. Arbetet baseras på teorier om ungdomars fysiska bruk av stadens utemiljö. Med stadsmöbler avses olika komponenter och byggstenar i det offentliga rummet som blir till möbler när människor tar dem i anspråk och ger dem mening och funktion användbara för stunden. Utgångspunkten är att brukarna, i det här fallet ungdomarna, definierar stadsmöbler som någonting betydligt mer än traditionella parkmöbler, cykelställ och papperskorgar.

Sammanfattningsvis syftar detta arbete till att, med utgångspunkt i hur ungdomar använder och rör sig i staden undersöka hur stadens möbler kan utvecklas för att möta ungdomars behov av att umgås, röra sig och sätta sina avtryck i det offentliga rummet.

I kapitlet *Teori* beskrivs ungdomars användning av staden, kommunens inställning till ungdomar och dess strategier när det gäller att arbeta fram miljöer för och tillsammans med barn och ungdomar. Dessutom redovisas möbelproducenternas avsikter, anpassning och arbetsvillkor kopplat till stadsmöbler för ungdomar. För att underlätta för andra landskapsarkitekter att använda mina resultat i praktiska

planeringssituationer när miljöer för ungdomar arbetas fram avslutas detta kapitel med en syntes där 17 slutsatser redovisas.

En viktig målsättning har varit att konkretisera mina erfarenheter i form av en idé till utformning av en stadsmöbel för ungdomar. Detta har jag uppnått genom att kombinera min teorisyntes med inspiration från befintliga ungdomsplatser samt med analyser av den plats där jag valt att placera min möbel. Detta har resulterat i ett gestaltungsprogram där konceptet *Spring time* arbetats fram och ett viktigt ledord har varit *kommunikativ flexibilitet*.

Arbetet avslutas med ett idéförslag, en stadsmöbel för ungdomar. Förslaget är baserat på tre olika möbeltyper, varav en är stationär och de två andra utgörs av förflyttningsbara enheter.

ABSTRACT

The title *Urban furniture for young people* reveals that this paper handles two central phenomenon in landscape architecture; the form and content of the urban spaces, respectively the users and their need for an appropriate outdoor environment in the city. In this paper youth is referred to as 15-18 year olds and the paper is based on theories of their physical use of the city's outdoor environment. Urban furniture refers to equipment and components in the public room which becomes furniture when people takes them in to claim and gives them a meaning and a function that is useful for the moment. The starting point is that the users, in this case youths, defines urban furniture as something significantly more than traditional park furniture, bicycle racks and waste baskets.

This paper aims to investigate how the city's furniture can be developed to meet the youths need to see each other, move and make their marks in the public room.

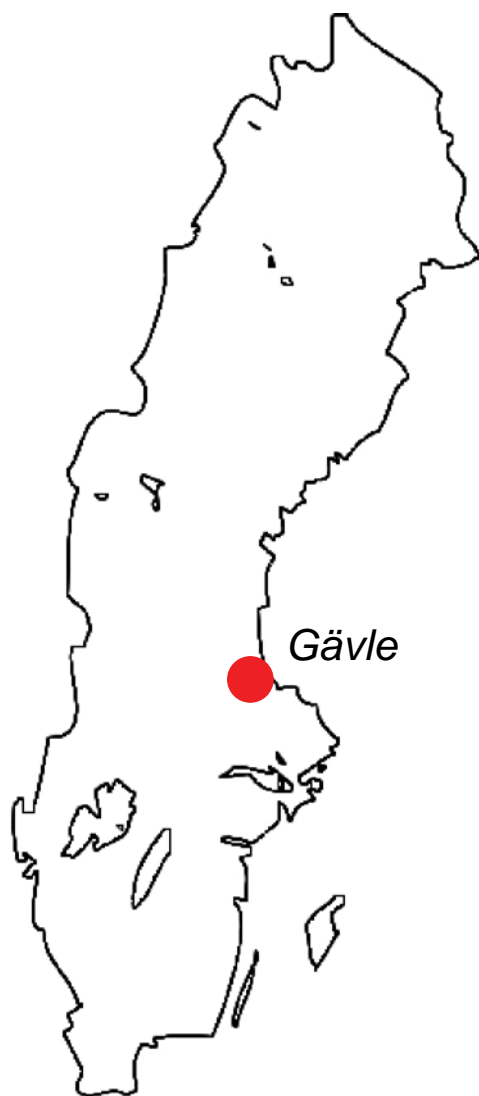
The theories about how youths uses the city are presented in the *Theory* chapter. To make it easy for other landscape architects to use my results in practical planning situations when environments for youths are developed a synthesis with 17 conclusions is presented. An important objective has also been to show my experiences in a concrete way in the form of an idea for a design of urban furniture for youths. I have accomplished this by combining my theory synthesis

with inspiration from existing youth places and with analysis of the place where I have chosen to put my furniture. This has resulted in a program where an important word has been *communicative flexibility* and the concept *Spring Time*.

This paper completes with a proposal, an urban furniture for youth. The proposal is based on three different units of a furniture, where one is stationary and the other two constitute movable units.

INNEHÅLL

INLEDNING	1-6	GE FORM	54-82
BAKGRUND, SYFTE OCH MÅL	4	GESTALTNINGSPROGRAM	55
ARBETETS STRUKTUR	5	DESIGNSTRATEGI	57
AVGRÄNSNING	5	FUNKTIONSANALYS	59
KONTAKTER & SAMARBETE	6	KONCEPTET SPRING TIME	62
TEORI	8-24	PLACERING	64
UNGDOMARS BRUK AV STADEN	9	MÖBLÉN	66
KOMMUNALA TJÄNSTEMÄN - MED ANSVAR		LÖSNINGSPRINCIPER - ATT GYNNA DEN	
FÖR STADENS OFFENTLIGA YTOR	15	KOMMUNIKATIVA FLEXIBILITETEN	67
MÖBELPRODUCENTER - GESTALTAR MÖBLER		MÖBELTYP A	71
TILL VÅRA OFFENTLIGA MILJÖER	19	MÖBELTYP B	75
SYNTES	21	MÖBELTYP C	77
INSPIRATION	26-30	DISKUSSION	82-84
FÖRHÅLLET - PLATS OCH AKTIVITET	30	REFERENSER	85-86
ANALYS	32-52		
STEG 1 - ÖVERSIKTLIG ANALYS Å LA LYNCH	33		
STEG 2 - VAL AV PLATSER FÖR FÖRDJUPAD	43		
ANALYS			
STEG 3 - SWOT ANALYS - BEFINTLIGA	51		
MÖBLER VID POLHEMSSKOLAN OCH			
BJÖRKPARKEN			

I följande kapitel redovisas bakgrunden till detta examensarbete samt den frågeställning och målformulering arbetet är utarbetat efter. Vidare redovisas arbetets struktur, avgränsning samt de metoder jag valt att använda.

Vi har ingenstans att vara

Jag och mina kompisar har en tendens att bli väldigt många när vi känner för att umgås. Därför finns inte möjligheten att sitta hemma hos någon och snacka skit, så som ungdomar i dag ofta fördriver tiden. Så i stället för att försöka få plats i någons rum hänger vi på stan. Vid den här årstiden är detta dilemma ett kallt sådant och vi söker oss in till McDonalds eller liknande, och det är väl inte heller fel med det, men för att få sitta på sådana ställen måste man köpa något att äta. Detta

blir ganska dyrt efter ett tag och en students budget räcker ofta inte till.

Det finns ett till alternativ. Gallerian Nian, men där får man ju inte spendera allt för mycket tid bara med att vara. Det vet vi också, men vad gör man? Det brukar gå bra vissa stunder om vi sitter på bänkar och håller tyst.

Hur många bänkar finns det i Gallerian? Inte alls många och om man är 10–15 personer fungerar inte det heller riktigt.

Plus att när det är en grupp svartklädda och underliga personer som står tillsammans får man folkets ögon på sig. Men vad skulle vakterna göra utan oss? Det verkar som om vi är de enda som gör så att de får något att göra över huvud taget.

Vi har provat fritidsgårdarna runt omkring men där hänger mindre trevligt folk enligt oss.

Vad kan man göra? Finns det något ställe där vi bara kan få vara utan att bli utslängda eller kritiserade för hur vi ser ut?

Felix

Arbetsbladet 15/3-08

BAKGRUND, SYFTE OCH MÅL

Under min tre månader långa praktik på Gävle kommun våren 2006 var min huvudsakliga uppgift att inventera stadens möbler, belysning samt markbeläggningar. Jag fick under den här perioden insikt i olika aspekter på skötsel, hållbarhet och ekonomi samt i möbelsortimentet hos leverantörer som Hags, Nola, Lappset, Vestre med flera. Detta väckte funderingar hos mig på hur det egentligen går till när en möbel går från idé till verklighet. I kombination med mitt intresse för ungdomar och deras användning av staden, som väcktes i samband med kursen *Stadsrum för barn och unga* ht 2007, ligger detta till grund för mina frågeställningar.

Efter min praktikperiod vill jag påstå att dagens traditionella stadsmöbler i form av bänkar, pollare, belysningsarmaturer, papperskorgar i stort sett inte är anpassade till ungdomars beteende och uttryckssätt. Klotter och sabotage är ett vanligt hot mot möbler i offentliga miljöer. Detta är samtidigt ett sätt för ungdomar att sätta avtryck i sin egen miljö och en del i deras identitetsutveckling. Klotter och sabotage är naturligtvis inget eftersträvt men det är ett existerande problem. Hur skulle en kommun kunna agera för att möta ungdomars behov av att sätta sina avtryck i det offentliga rummet och för att bidra till att i större utsträckning än idag se barns och ungas beteenden som möjligheter? Kan möbler, där formgivningen inspirerats av ungdomar, bidra till att främja synen på ungdomars beteenden som något positivt för stadslivet? Kan detta samtidigt stärka ungdomarnas förtroende för det samhälle som de är en del av och därmed bidra till att minska risken för det som vi vuxna ser som klotter och förstörelse?

Utifrån dessa övergripande funderingar har jag arbetat fram följande frågeställningar:

1. Hur påverkar formen på våra offentliga miljöer ungdomars beteenden, rörelser och användning av sin stad?
2. Hur går det att använda ungdomars beteende som inspiration i formgivning av möbler?
3. Vilken roll kan landskapsarkitekter spela när stadsmöbler för ungdomar arbetas fram?

Sammanfattningsvis syftar detta arbete till att med utgångspunkt i hur ungdomar använder och rör sig i staden undersöka hur stadens möbler kan utvecklas för att möta ungdomars behov av att umgås, röra sig och sätta avtryck i det offentliga rummet.

MÅL

- en idé till formgivning av en stadsmöbel med fokus på ungdomars beteenden i staden.
- ett dokument som kan användas av landskapsarkitekter och andra planerare i den praktiska verksamheten när miljöer för ungdomar arbetas fram.

ARBETETS STRUKTUR

När jag arbetade fram *Teori* - kapitlet använde jag mig av intervjuer, iakttagelser i fält och litteraturstudier. Dels för att få en förståelse för ungdomar och deras rörelse och användning av stadens offentliga rum. Dels för att få insikt i hur kommunerna tar hänsyn till ungdomar och får dem delaktiga i planering och utformning av stadens offentliga rum.

I arbetet bakom kapitlet *Inspiration* har jag besökt några olika ungdomsplatser i Stockholm, Västerås, Uppsala och Gävle. Detta för att försöka reda ut hur formen på olika ungdomsmiljöer påverkar användning från ungdomarnas sida.

Bakom kapitlet *Analys* ligger en modifiering av Kevin Lynchs analysmetod samt en SWOT-analys för att få en förståelse för den utvalda platsen och dess sammanhang i staden Gävle.

Skissandet har följt min väg från start till slutprodukt, och är särskilt i fokus efter analysfasen i kapitlet *Ge form*. För att driva skissprocessen framåt har jag använt mig av en modifierad modell av funktionsanalysen som Jan Landqvist (2001) tar upp i sin bok *Vilda ideér och djuplodande analys*. I detta kapitel ligger fokus på att visualisera de tankar och ideér jag fått med mig från kapitlen teori, inspiration och analys. Detta redovisas i form av ett gestaltningsprogram och ett idéförslag på en stadsmöbel för ungdomar.

AVGRÄNSNING

Arbetet är tematiskt avgränsat genom att utgångspunkten är ungdomar, deras beteenden, rörelser i staden samt hur de använder stadens utemiljö och dess möbler. I arbetet ingår ingen undersökning eller experiment på hur vi landskapsarkitekter kan få barn och ungdomar mer delaktiga i den kommunala processen. Utan istället diskuteras landskapsarkitektens möjligheter att utveckla sitt förhållningssätt till barn och unga.

I vardagligt tal utgörs och definieras stadsmöbler i termer av funktionsbestämda enheter som cykelställ, papperskorgar, bänkar, bord, pollare samt räcken. I detta arbete vill jag vidga möbelbegreppet. Jag väljer att definiera möbler som olika komponenter och byggstenar i det offentliga rummet som blir till möbler när människor tar dem i anspråk och ger dem en tillfällig mening och funktion. I enlighet med detta kan exempelvis murar, konstverk, trappor och fönster bli till möbler om de tas i anspråk på sådant vis. Även delar av stadens golv och väggar kan ses som möbler beroende på hur dessa rumsligheter är gestaltade och används.

Ungdomar definieras i detta arbete som individer i åldrarna 15-18 år. Arbetet är främst fokuserat på teorier kring ungdomars fysiska användning av staden. Att se frågeställningen ur ett ungdomspsykologiskt perspektiv hade även varit intressant men ämnet är för stort att behandla inom ramen för ett examensarbete så jag har därför valt att avstå från att fördjupa detta perspektiv i denna uppsats.

Geografiskt är arbetet avgränsat till Sverige, vårt klimat är avgörande för hur våra utomhusmiljöer används. Möbeln som jag har arbetat fram är anpassad till en specifik plats i centrala Gävle, på en gymnasieskolgård och en del parkmark i dess närhet.

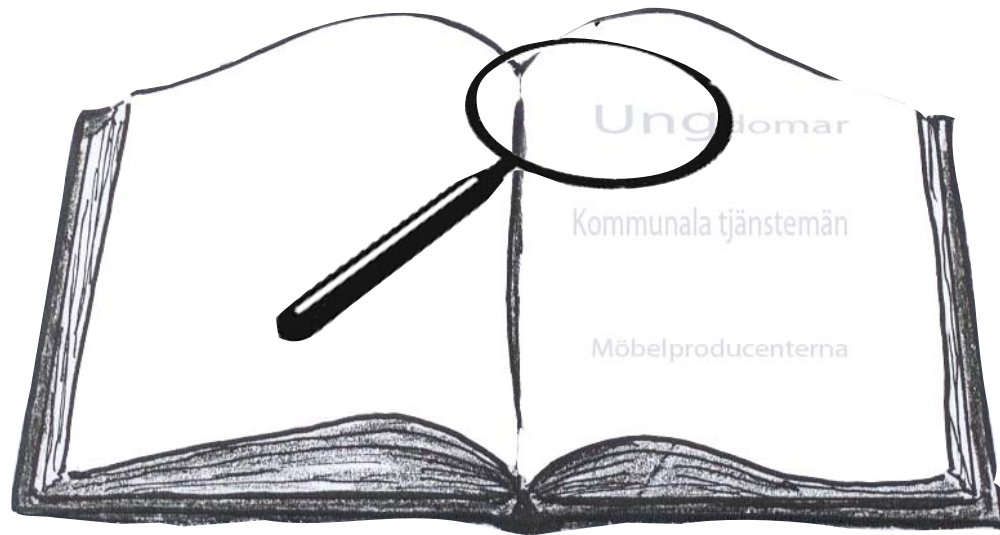
Tidsmässigt har arbetet avgränsats till 20 veckor, som i sin tur omfattas av ungefär 100 arbetsdagar. Dessa dagar har jag fördelat jämnt under 10 månader.

KONTAKTER & SAMARBETE

Under arbetets gång har jag varit i kontakt med olika aktörer som kommit med intressanta tankar, idéer och synvinklar. Gymnasieungdomar, kommunala tjänstemän med ansvar för stadens offentliga ytor samt möbelproducenter har varit tre viktiga parter i diskussionen om en möbel för ungdomar i den offentliga miljön.

När det gäller ungdomar har fokus legat på att få en förståelse för hur de använder utemiljöer och möbler i vår offentlighet och varför de använder dem på det sätt de gör.

Det är de kommunala tjänstemännen med ansvar för stadens offentliga ytor som styr när miljöer för ungdomar arbetas fram. Därför har deras kunskap, erfarenheter samt inställning till ungdomars användning av stadens offentliga rum och möblemang varit av intresse. Även de kommunala tjänstemännens syn på ungdomarnas delaktighet i det kommunala arbetet har varit en viktig fråga.

När det gäller att ta fram en möbel för våra offentliga miljöer måste man ta hänsyn till olika aktörer med olika intressen, krav, behov och förväntningar. I följande kapitel gör jag ett försök att beskriva ungdomars användning av staden, kommunens inställning till ungdomar och dess strategier när det gäller att arbeta fram miljöer för och tillsammans med barn och ungdomar samt möbelproducenternas avsikter, anpassning och arbetsvillkor kopplat till stadsmöbler för ungdomar.

UNGDOMARS BRUK AV STADEN

Ungdomar går precis lika lite som vuxna att betrakta som en enda homogen social grupp. Ungdomstiden kan ses som en period mellan barndom och vuxenliv. Gränserna mellan de olika stadierna går inte att uttala i fixa åldersgränser utan varierar från individ till individ och från tid till tid i samspel med samhällets utveckling. Istället för att se ungdomen som en tidsmässigt förlagd period i livet bör den ses som en övergångsperiod med en ungdomsuppgift. Denna ungdomsuppgift består enligt sociologen Mats Lieberg (1992) i att "träna vuxenliv", att lära sig att ta eget ansvar och klara av de förväntningar och krav som ställs på den enskilda individen.

På kommande sex sidor utreds vad som är gemensamt för åldersgrupperna 15-18 år. Denna avgränsning har gjorts för att det är i dessa åldrar ungdomar börjar söka sig till innerstadens offentliga miljöer på egen hand eller, som fallet är i Gävle, då ungdomar under gymnasietiden går i skola i innerstaden. Utredningen grundar sig dels på sociologen Mats Liebergs bok *Att ta staden i besittning* (1992) och två publicerade rapporter, *Plats för ungdom* (2003) respektive

Ungas rum och rörelser i stadens periferi (1998). Dels på Sociologen Björn Anderssons bok *Öppna rum - om ungdomarna, staden och det offentliga livet* (2002).

Utmärkande för ungdomstiden

Enligt Lieberg innebär ungdomstiden att på ett eller annat sätt frigöra sig från föräldrarna. Självbild, identitet och värderingar ifrågasätts och bearbetas. Identitet och självbild är idag upp till oss själva att skapa, man föds inte längre in i en klass som det var förr i tiden.

Kamratgruppens betydelse för denna frigörelseprocess har, enligt Lieberg, stor betydelse. I kamratgruppen får ungdomar en plats som skapar en känsla av tillhörighet och trygghet. Ungdomars platskrävande kollektiva beteenden i kombination med behovet av att komma bort från vuxenvärldens kontroll leder till att ungdomar börjar söka sig ut i den offentliga miljön. De söker sig successivt till innerstaden för att bland annat öva vuxenliv, konsten att kommunicera och föra sig bland främlingar.

Enligt Lieberg innebär tillvaron under ungdomstiden, vare sig man är pojke eller flicka, att vara maktlös med begränsade möjligheter att själva påverka sitt liv. Det är inte bara föräldrar som har makt och inflytande utan även institutioner som skola, fritidsorganisationer, stat och marknad. I princip måste de unga själva upprätta platser där de kan råda över sitt eget liv.

En undersökning, utförd av Andersson visar på tydliga samband mellan de ungdomar, som använder utemiljön

mycket och sällan använder hemmet för att träffa kompisar och det faktum att de i markant utsträckning har mindre tillgång till eget rum i hemmet.

Vidare menar Andersson att platser utomhus är bäst lämpade för ungdomar ur samlingsynpunkt, men han påpekar att det finns ett intresse hos ungdomar att ha tillgång till mer ombonade platser, inte minst när vädret är besvärligt. Dessa ombonade platser utgörs idag främst av fritidsgårdar och kommersiella ställen så som caféer och inomhusgallerior.

Enligt Andersson sker under tonåren en förändring från aktivitetsbaserade relationer till relationsbaserade aktiviteter. Man kan säga att utvecklingen går från att göra till att vara. Relationer ställs i centrum och vänskap och tillhörigheten blir det primära. Handlingarna blir inriktade på att utveckla, pröva och fördjupa de sociala banden. Den centrala drivkraften bakom detta är de fysiska, psykiska och sociala förändringar som är förknippade med puberteten och som bland annat yttrar sig i att hävda självständighet och att testa gränser.

De förändringar som förknippas med puberteten och tonåren påverkar enligt Andersson ungdomars relationer till varandra i två riktningar.

Å ena sidan leder det till en sensibilitet inför allt som har en ungdomlig prägel. Här finns en påtaglig solidarisk inriktning. Å andra sidan leder

utvecklingen under adolescens till en utvecklad differentiering. Det är viktigt att uttrycka identitet och markera tillhörigheter (Andersson, 2002, sid 248).

Behov och intressen

Genom att ungdomar deltar i det offentliga livet och vistas i de rum detta tar i anspråk menar Andersson att de markerar ett tillhörighetsmässigt behov. Ungdomar orienterar och placerar sig själva i förhållande till de grupper, kulturer och identiteter som finns i det sociala landskapet omkring dem. Genom att vistas på en plats kan ungdomar både ge uttryck för sin identitet och stärka sin egen upplevelse av tillhörighet.

En del av ungdomars intresse av innerstaden som arena ligger i att den är differentierad och kan erbjuda skilda slag av mötesplatser och till och med olika alternativ inom samma kategori. I denna differentiering går det att prova olika stilar och handlingsmönster, det går att göra egna val, som är och blir en del i identitetsarbetet (Andersson, 2002).

Genom att använda stadens offentliga rum skapas, enligt Lieberg, mening och sammanhang i ungdomars tillvaro. Samtidigt står samspelet med vuxenvärlden och en kvalificering till vuxenlivet i fokus för ungdomars användande av innerstadens offentliga platser.

Innerstadens offentliga rum bjuder på folkliv, puls, kommers och de vuxnas värld. Dessutom uppfyller det ungdomars behov av anonymitet. Vidare kan, enligt Lieberg, det oförutsedda när som helst hända, vilket stimulerar ungdomars jakt på spänning.

Platser där interaktion och kommunikation mellan människor är det väsentliga kallar Lieberg för *interaktionsplatser* och dessa används för olika typer av relationsarbete inom den egna gruppen men även gentemot omgivningen. Ungdomar nyttjar dessa platser för att visa upp sig, mötas och pröva omgivningens reaktioner på olika handlingsmönster och stilar.

Ungdomar intresserar sig också för att betrakta andra människor, då gärna från en position där man själv har kontroll och överblick över händelserna runt omkring. Innerstaden erbjuder på olika sätt utrymme för dessa aktiviteter.

I innerstaden finns även möjligheten att dra sig undan till platser av mera dold karaktär (back stage), dessa kallar Lieberg för *reträttplatser*, vilka främst används till någon form av subjektivt identitetsarbete. En annan intressant egenskap hos innerstadsmiljön är att den genom sin mångfald av aktiviteter och platser ger möjlighet till snabba förflyttningar mellan interaktions- och reträttplatser.

Ungdomar tar även i anspråk outnyttjade, oanvända och överblivna ytor. Dessa gränzoner och mellanrum, som exempelvis utgörs av öde delar av en park, kan ungdomar ladda med nya betydelser och använda som platser både för umgänge och kreativa aktiviteter.

Enligt Andersson finns även ett intresse av bekvämlighet i ungdomarnas vistelse i vår offentlighet. I samband med ett avsnitt som berör grönområdets attraktivitet tar Andersson upp frågan om bekvämlighet:

Det offentliga livet består inte bara i att "stå och hänga". Det är skönt att också kunna sitta eller ligga och i det avseendet fungerar grönområden bättre än andra, hårdare ytor (Andersson, 2002, sid 142).

Att umgås och vistas i innerstaden

Enligt Lieberg kan man särskilja fyra olika beteenden och aktiviteter kopplat till ungdomarnas stadsliv. Dessa är:

- Det fria flanerandet
- Kamratumgänget
- Mötet med främlingar och bekanta
- Det galna upptåget

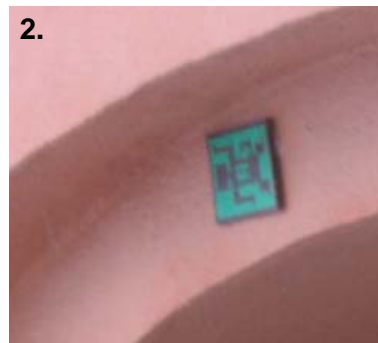
Det fria flanerandet innebär en rörelse i stadens offentliga rum. Platser som lockar många människor besöks gärna av fler och ger upphov till en känsla av anonymitet. Att å ena sidan vara iakttagen av allt och alla, men å andra sidan vara oåtkomlig, skyddad av den anonyma massan upplevs som positivt. Ofta sker det fria flanerandet i grupper om två, tre personer, men ibland även ensam. Den främsta aktiviteten är att iaktta sin omgivning och att kommentera det sinsemellan.

När Lieberg talar om kamratumgänget menar han det som sker när ungdomar samlas på en plats för att konversera, iaktta och testa varandras egenskaper, kompetens och personligheter. Som tidigare nämnts träffas ungdomar ofta i större grupper och när många träffas samtidigt kan en viss ommöblering av det offentliga rummet bli nödvändig. Möbler flyttas och används för nya ändamål. Till exempel kan blomsterlådor användas som bänkar. Kamratumgänget kan även yttra sig genom att ungdomar tar i anspråk någon stödpunkt att sitta på eller luta sig mot för att iaktta folklivet från en skyddad position.

När man rör sig i stadens offentliga rum sker möten med människor man inte känner och oväntade möten med bekanta som man inte träffat på länge. Tillfällen till dessa oväntade, spontana möten lockar också ungdomar till stadens sociala offentlighet.

Många ungdomar söker spänning, de vill inte ha ingenting att göra. Detta resulterar i vad Lieberg kallar *det galna upptåget*. Genom att till exempel testa sakers hållbarhet, flytta runt saker eller på annat sätt väcka omgivningens uppmärksamhet försöker ungdomar finna vägar till spänning och upplevelse. Detta sökande efter spänning väcker även en kreativitet hos ungdomarna. De undersöker exempelvis om saker kan användas på ett annat sätt än vad de ursprungligen är avsedda för.

Andersson har genom en undersökning av ungdomar i Göteborg kommit fram till att staden som träffpunkt ofta innebär någon form av aktivitet som lämpligast beskrivs i termer av att dra runt. Det innebär till exempel att man går runt och tittar på folk, står och hänger eller tittar i affärer. Detta kan jämföras med det Lieberg kallar *det fria flanerandet*. Vidare menar Andersson att staden präglas av så väl ett varierat som specialiserat utbud av samlingsplatser och nöjesställen som ungdomar besöker. Dessa platser är i hög grad kommersiellt organiserade, vilket gör dem till begränsade offentligheter. Ett exempel på en begränsad offentlighet är caféerna, som enligt Andersson är aktivitets- och relationscentra med stor identifikationsskapande kraft. Andersson menar vidare att cafébranschen medvetet försöker skapa ungdomliga

mötesplatser. Den atmosfär som skapas blir en viktig del i ett kafés attraktionskraft. Enligt Andersson handlar umgänget i kafémiljön lika mycket om att ha kul med kompisarna i stora grupper som att föra intima och personliga samtal, kafémiljön är på så sätt flexibel. Det är att samtala och att iaktta andra, att kommunicera som står i centrum när ungdomar träffas på kaféer. Andersson uttrycker detta med begreppet *kommunikativ flexibilitet*.

Rörelsemönster

Ungdomars målpunkter är avgörande för deras rörelsemönster i staden. Målpunkter kan utgöras av busshållplatser, skolor, butiker med ungdomsvaror, kiosker, kaféer och olika aktivitetsanläggningar. I sitt examensarbete *Design för det aktiva stadsrummet* (2007) hänvisar Lena Agrell till Gunnilla Kronvall på Malmö Stadsbyggnadskontor som menar att placering av platser och funktioner i staden har stor betydelse för hur välbesökt en plats blir och vilka människor som besöker platsen. Genom placering invid ett viktigt rörelsestråk eller en viktig målpunkt ökar chanserna för att platsen ska bli välbesökt. Enligt Lieberg är det till stor del köpmiljöernas placering som styr hur ungdomar rör sig och orienterar sig i staden. Dessa rörelsemönster är avgörande för vilka platser som är lämpliga att vidareutveckla som ungdomsplatser.

7. Ett aplock av bilder som illustrerar olika sätt för ungdomar att sätta sina avtryck i det offentliga rummet och olika aktiviteter som kan ta vid i vår utemiljö.

1. Aktiviteten *Parkour* tar vid, Uppsala.
2. Dessa ap-märken finns uppsatta på otillgängliga platser, en markering att här har jag varit, Uppsala.
3. För ungdomarna är det relationen som står i centrum, Västerås.
4. Att göra en plats till sin genom att måla dess väggar, Köpenhamn.
5. Ungdomar vill att det händer saker, här har de tagit saken i egna händer.
6. En tavla i stadens rum, Manchester.
7. Ny skateanläggning, Gävle.
8. Klättring på konstverk vid Islands Brygge, Köpenhamn.

KOMMUNALA TJÄNSTEMÄN - MED ANSVAR FÖR STADENS OFFENTLIGA YTOR

Kommunen har i uppgift att tillhandahålla och utveckla de offentliga miljöerna, men de har ekonomiska ramar att arbeta inom. Kommande fem sidor behandlar två aspekter som påverkar ungdomars stadsmiljöer.

1. De kommunala tjänstemännens ansvar i att involvera barn och ungdomar i vad som händer och sker i deras utemiljö.
2. De krav och förutsättningar som ligger till grund för förvaltning och utveckling av möbler i stadens offentliga rum.

Att involvera barn och ungdomar

I detta avsnitt diskuteras landskapsarkitektens möjligheter att utveckla sitt förhållningssätt till barn och unga i konkreta planeringssituationer.

Enligt Boverkets publikation *Unga är också medborgare* väljer de enskilda kommunerna om barn och ungdomar ska involveras i planering och byggande.

En levande demokrati bygger på att allas våra kunskaper, erfarenheter och behov tas till vara i samhällsplaneringen och utan en levande demokrati löser vi inte på bästa möjliga sätt gemensamma samhällsliga planeringsfrågor (Boverket, 2000, sid 145).

Det finns både lagstiftning och internationella överenskommelser som ger barn och ungdomar rättigheter att påverka sin omgivning, framförallt barnkonventionen och delar av plan- och bygglagen (Boverket, 2000). Barnkonventionens artikel 12 säger att varje barn har rätt att fritt uttrycka sin mening i alla frågor som berör det. Artikel 3 uttrycker att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som berör barn. I artikel 31 finns rätten till lek inskriven tillsammans med rätt till kultur, fritid och rekreation (www.bo.se). Enligt Moviums skrift *Barns plats i staden (2008)* är artikel 31 det ställe i konventionen där barns rätt till deltagande i den fysiska planeringen tydligast framgår. Ingen av artiklarna i konventionen är dock skrivna så att de preciserar barns rätt till fysiska miljöer av olika slag:

De slår fast rätten till lek , men inte rätten till platser för lek (Lenninger, 2008, sid 5).

Vid utveckling eller förändring av utemiljöer som gator, torg, parker, bostadsgårdar samt skolgårdar poängterar Movium vikten av att hävda artikel 31, så att tillräcklig friyta säkerställs för barns lek och utveckling (Lenninger, 2008).

Plan- och bygglagen bygger på principen om delaktighet och medborgarinflytande i samhällsplaneringen. I lagen anges ingen åldersgräns för vilka som kan ha inflytande. Medborgare innefattar alla människor även de som är under 18 år. Kapitel 25 i agenda 21 handlar om barns del i att skapa en hållbar utveckling och poängterar att deras deltagande är avgörande för ett lyckat genomförande av

programmet. Formellt finns det alltså inget som hindrar barn och ungdomars inflytande, men undersökningar och statistik visar på en klyfta mellan barns och ungdomars faktiska inflytande och det stöd som dessa lagar faktiskt ger dem (Boverket, 2000).

När våra bostadsområden, torg och parker växer fram sker detta i en process av beslut och händelser. Den kommunala processen går att grovt dela in i tre olika skeden, vilka är planering, genomförande och förvaltning. När en anläggning har passerat alla skeden kan det återigen bli aktuellt att göra förändringar i miljön. Denna ständigt pågående process formar den miljö vi har omkring oss. För att barn och ungdomar ska få ett verkligt inflytande över hur deras omgivning är gestaltad måste de enligt Boverket få reella möjligheter att påverka alla dessa skeden. I planeringsskedet ställer plan- och bygglagen krav på samråd och insyn. Motsvarande krav på samråd saknas när en plan ska förverkligas genom utformning i genomförandeskedet eller då platsen ska användas och skötas under förvaltningsskedet (Boverket, 2000).

För att barn och ungdomars medverkan i planeringsskedet ska tillvaratas och för att de ska kunna vara med och påverka sin egen livsmiljö, är möjligheten till inflytande i genomförande- och förvaltningsskedena av störst betydelse.

Ungdomarna har sina behov, intressen och förväntningar. Arbetet med att ta tillvara ungdomars behov och intressen i det offentliga rummet ligger idag i kommunens händer.

Enligt publikationen *Unga är också medborgare* är ett första steg i kommunernas arbete att ta fram strategier för ett ökat medborgardeltagande och en särskild policy som beskriver hur barn och ungdomar skall nås i det kommunala arbetet. Än så länge, när det inte finns lagar som ger barn stöd i genomförande och förvaltningsskedena, är det av största vikt att olika aktörer tar sitt ansvar med att få barn och ungdomar delaktiga.

En viktig utmaning är alltså att få aktörer som landskapsarkitekter, projektörer, byggherrar, arkitekter, olika förvaltare samt kommunala tjänstemän att ta sitt ansvar och för att barn och ungdomar görs delaktiga i sin livsmiljö. Enligt Boverket handlar det främst om en förändring av attityder. Barn och ungdomar är de som använder den offentliga miljön mest. De är experter på sin miljö och använder den ofta på annat sätt än vi vuxna gör. Movium tar med ett exempel från Gävle upp hur barn tillför värden till ett projekt. Målet var att arbeta fram en fördjupad Översiktsplan för Furuvik 2005. Planerare från Gävle kommun involverade elever från Ytterharnäs skola och under möten på skolan diskuterades områdets framtid med hjälp av bland annat en modell över planområdet i skala 1:2000. Movium påpekar att:

I det här fallet fick arkitekterna till exempel kännedom om dittills okända mötesplatser, badställen och platser för lek som sedan kunde bakas in i förslagen (Lenninger, 2008, sid.18).

Barn och ungdomar kan med sina erfarenheter och kunskaper ge en plats en ny dimension. Att känna delaktighet i de förändringar som sker i miljön kan även ge barn och ungdomar en känsla av ansvar.

Enligt Boverket ligger det största problemet med att få ungdomar delaktighet i den kommunala processen i vilken tid det tar. Dessutom krävs en del kunskap för att överhuvudtaget kunna kommunicera med barn och ungdomar. Kommunikation med ungdomar är något enklare än med barn men dialogen måste ändå ske reflekterat och genomtänkt. Det gäller att vara tydlig med att träffa barn och ungdomar på deras villkor, vid rätt tidpunkt och på rätt plats, det vill säga på en plats de känner sig trygga. Skolan är en bra arena. Enligt Boverket bör samarbetet med barn och ungdomar ge vinster för bägge parter. Intresset och nyttan av att samarbeta bör vara ömsesidig (Boverket, 2000).

Genom dessa teorier har jag påvisat vikten av att involvera barn och ungdomar i planerade förändringar i deras utemiljö.

Jag är medveten om att det har stor betydelse att man väljer att lyssna till barn och ungdomar eller inte när deras miljöer ligger under förändring. Trots detta har jag inom ramen för detta arbete valt att avstå från direkta kontakter med barn och ungdomar.

Förvaltning av stadens offentliga utemiljöer

Efter samtal med tjänstemän på *Trafik & Parker*, Tekniska kontoret, Gävle kommun samt med representanter från markbyggarna i Gävle som har hand om skötsel och tillsyn av Gävles offentliga stadsrum och parker har jag fått svar på vilka krav och förväntningar som finns på stadens offentliga uterum ur deras perspektiv.

Gävle kommun arbetade år 2002 fram ett handikappolitiskt program som samlade kommunens ambition att ge människor med funktionshinder samma rättigheter och skyldigheter som andra medborgare. Där står följande:

Offentlig utomhusmiljö (allmän plats, gator, torg och parker) där kommunen är huvudman eller på annat sätt har ett ansvar, ska vara tillgänglig och användbar året runt för människor med funktionshinder (sid 11).

I kommunens Checklista för enkelt åtgärdade hinder står det:

Att sitta ska vara bekvämt för alla. En bänk ska vara 45-50 cm hög i sittytan och ha ryggstöd och armstöd, samt vara i kontrast till golv/mark (sid 2).

Förutom bänkar så beskrivs enkelt åtgärdade hinder i den offentliga utomhusmiljön, exempelvis växtlighet, trappor, ledstråk, markbeläggningar, belysning och ramper. Gävle kommuns checklista grundar sig på Boverkets handbok "Enklare utan hinder" samt Svensk Byggtjänsts bok "Bygg ikapp handikapp".

Eftersom kommunernas investeringar, drift och underhåll i allmänhet finansieras av skatteintäkter blir ekonomin en viktig och avgörande fråga i de flesta kommunala beslut. Det innebär ofta att kommuner föredrar produkter som är lätt monterade, hållbara i fråga om material och konstruktion, lätta att renovera samt att rengöra. Vissa produkter tas in under vintern och då krävs det att dessa är lämpade för effektiv och minimalt utrymmeskrävande förvaring. Exempel är staplingsbara soffor och blomsterurnor. Andra produkter förankras i marken för att de inte ska försvinna. Genom bultning i mark istället för gjutning går det lättare att flytta möbelen till ett nytt ställe.

Den estetiska aspekten av stadens möbler uppfylls genom att Gävle kommun använder de standardmöbler som tagits fram för stadens *Stadsmiljöprogram*. Tanken är dels att tydliggöra skillnaden mellan innerstad och ytterområden och dels för att få ett enhetligt och tydligt uttryck. Man använder några få standardfärger vilket inte enbart ger ett enhetligt uttryck utan också kan karaktärisera olika gator och förbättra orienterbarheten. Valet att använda en standardmöbel i innerstaden innebär inte att den alltid måste användas. Genom att bryta mönstret och använda avvikande möbler ökar orienterbarheten genom att platser ges sin specifikt egna karaktär.

Möbler i stadsmiljön måste uppfylla krav på säkerhet. Brukarna ska inte råka ut för personskador när de använder möbler i den offentliga miljön. Enligt *Skadeståndslagen* är det fastighetsägaren som är ansvarig vid olycksfall. Det är därmed kommuner som har det yttersta ansvaret vid olycksfall i de offentliga miljöerna.

Enligt PBL 3 Kap 15,17 samt 18 §§§ ska allmänna platser ses över så att betydande olägenheter för omgivningen inte uppkommer, vilket betyder att risken för olycksfall ska begränsas. I Boverkets byggregler finns ytterligare preciserade allmänna råd för att förhindra olycksfall med personskador som följd. Avsnitt 8:93 behandlar skydd mot olyckor vid fasta lekredskap och de allmänna råden i detta kapitel handlar om att anamma standarden SS-EN 1176 och SS-EN 1177 i anslutning till platser iordningställda för lek, standarden förklaras vidare i nästa avsnitt som behandlar möbelproducenterna.

Regelverket gäller fasta lekredskap. För möbler till den offentliga miljön kan de enskilda kommunerna uppfylla vissa krav i enlighet med SS-EN 1176 (Jan-Olof Gullberg, muntl.). PBL ställer i sin tur krav på underhåll och skötsel av alla offentliga ytor. Det gäller att uppmärksamma och justera exempelvis vassa hörn, utstickande bultar och trasiga delar.

En ytterligare viktig aspekt som kommer in både under planering och förvaltning av stadens offentliga utemiljö handlar om tryggheten i staden. Trygghet handlar om att ungdomarna och alla andra medborgare ska våga vistas i sin stadsmiljö alla tider på dygnet. Enligt Helena Perssons examensarbete *Trygghetsskapande design* (2007) finns det sex trygghetsfaktorer som man bör fokusera på om man vill skapa trygghet i en design. Dessa är Närvaro, Aktivitet, Läsbarhet, Synlighet, Omvårdnad samt Omtanke. Det handlar, enligt Persson, om att vara på platsen, se miljön och varandra, samt att känna för platsen och sköta om den.

MÖBELPRODUCENTER

- GESTALTAR MÖBLER TILL VÅRA OFFENTLIGA MILJÖER

Vi möblerar det offentliga rummet, den alltmer viktiga och nästan unika fredszone där människor kan mötas utan tvång på konsumtion (NOLA).

Detta går att läsa i ett reklamblad från en av de större möbeltillverkarna i Skandinavien. I det här citatet belyser man vikten av det offentliga rummet, men inte att förglömma är att det är vi människor som skapar värdena i detta offentliga rum. Det här kapitlet ger svar på vad erkända möbelproducenter har för avsikter, hur de anpassar sig till lagar, kunder och brukare samt under vilka arbetsvillkor de arbetar.

Jag har valt att undersöka fyra olika möbelproducenter, som tillverkar produkter som används i Sveriges offentliga rum, genom att besöka deras hemsidor. Företagen jag undersökt är de svenska Hags, Nola, Lappset och det danska företaget Veksø.

På Lappsets hemsida går följande att läsa:

Våra produkter är formgivna för att skapa en tilltalande utemiljö. Parker, gator, gårdar, torg och bostadens närmiljö får en attraktiv och funktionell utformning (www.Lappset.se).

I likhet med ovanstående citat kan jag efter en studie av respektive företags hemsida konstatera att möbelproducenternas främsta avsikt är att formge produkter som skapar tilltalande och funktionella miljöer. Graden av estetik och design i förhållande till det funktionella varierar mellan företagen och olika produkter.

Enligt Charlotte Salomonssons och Elizabeth Özdemirs examensarbete *Positiva effekter av ISO 14001 mellan åren 1998 och 2008* behöver företag visa på ett miljöengagemang och ett aktivt miljöarbete på grund av en hårdare miljölagstiftning, tuffare konkurrenssituation, nya ekonomiska styrmedel samt en ökad miljömedvetenhet hos allmänhet, kunder och andra intressenter. Det sker genom att anpassa produktion, materialval och produkters livscykel till miljön. Till hjälp i ett aktivt miljöarbete finns internationella miljöstandarder. Enligt Hags hemsida är företaget sedan 1997 miljöcertifierat enligt den internationella miljöstandard ISO 14001. Företaget har sedan dess byggt upp ett miljöprogram, för att minimera sin miljöpåverkan. I arbetet ställs även miljökrav på leverantörer och samarbetspartners. Hags har även tagit fram en egen Miljöpolicy för hur de ska arbeta för att nå en bättre miljö. De tre övriga företagen är liksom Hags certifierade enligt ISO 14001.

Säkerheten på lekplatser regleras i standarden SS-EN 1176 /1177. SS står för "Svensk standard" och EN anger att det är en europeisk standard. Det är ansvarsfrågan till en följd av olycksfall som har lett fram till denna utvecklade säkerhetsstandard. Standarden är inte offentlig handling, men kan köpas från SIS (Swedish Standards Institute), som är ett organ med uppdrag att ta fram standarder inom olika områden. I SS-EN 1176 /1177 finns dels allmänna regler om mått på öppningar, höjder, fallunderlag, inspektioner med mera och dels särskilda krav för bland annat gungor, rutschbanor och karuseller. Standarden i sig är inte juridiskt tvingande och inspektionerna görs på fastighetsägarnas eget initiativ. Enligt Jan-Olof Gullberg, rådgivare i säkerhetsfrågor på Movium, ställer vissa beställare krav på att delar av SS-EN 1176 /1177 även gäller övrig fast utrustning i våra offentliga miljöer. Exempel är att ett spaltmått mellan 89-230 mm bör undvikas, för att barn inte ska fastna med bröstorg och huvud och på så sätt vållas skada. Vassa kanter och utstickande bultar och liknande är exempel på andra detaljer som bör undvikas på produkter för att minska risken för personskador. En ny, reviderad standard införs vid årsskiftet och den gamla gäller parallellt fram till och med 1 maj 2009.

En viktig ambition med möbelproducenternas arbete ligger naturligtvis i att tillfredställa kunderna. Det sker genom de ovan nämnda anpassningarna till säkerhetsstandarderna samt genom miljöcertifieringen ISO 14001. Kundens krav, förväntningar och önskemål handlar om att produkten ska vara funktionsduglig och tilltalande, samtidigt som den ekonomiska aspekten är viktig. Beställarens ekonomi är på kort sikt avgörande för vilket inköpspris som är acceptabelt

På längre sikt är hållbarhet och kvalitet avgörande, som i sin tur påverkar kostnader för skötsel och underhåll. Detta är möbelproducenterna väl medvetna om och det visar sig i materialval och ytbehandlingar på produkterna.

Nolas produkter är en investering i miljön som betalar sig både genom ekonomi och trivsel. För att få ut största möjliga nytta behövs både skötsel och underhåll, tillsyn och omsorg... Varken skötsel eller underhåll är betungande men behöver göras löpande. Det är en stor fördel om träprodukter kan förvaras inomhus i svalt utrymme under senhösten, vintern och den tidiga våren (www.Nola.se).

Som avslutning på detta kapitel citerar jag de fem grundstenarna i Hags produktionsfilosofi. De beskriver de avsikter och anpassningar som gäller för alla de fyra möbelproducenterna:

Funktion - Säkerhet - Kvalitet - Miljö - Design.

SYNTES

Arbetet med teorikapitlet har lett fram till sjutton slutsatser. Dessa har i sin tur legat till grund i mitt fortsatta arbete. Slutsatserna kan förhoppningsvis fungera som inspiration för andra yrkesverksamma landskapsarkitekter som brottas med den praktiska verkligheten.

1. Skapa skilda slag av mötesplatser

Ungdomar kan lika lite som vuxna beskrivas som en enda homogen grupp. Detta i kombination med identitetssökandet under ungdomstiden leder till att staden bör erbjuda olika slags mötesplatser och gärna olika alternativ inom samma plats. Ungdomar behöver platser där de kan visa upp sig och testa olika stilar och handlingsmönster inom den egna gruppen och gentemot sin omgivning. Dessutom behöver de platser att dra sig undan till och där en viktig del av identitetsarbetet kan äga rum. I det syftet kan ungdomarna själva ladda oplanerade ytorna i vår offentliga miljö med nya betydelser och använda som platser både för umgänge och kreativa aktiviteter.

2. Möjliggör förutsättning för förändring

Ungdomar umgås ofta i större grupper och vill ofta komma bort från föräldrars kontroll. Det egna rummet byts successivt ut mot olika platser i utomhusmiljön. Ungdomarna själva bör kunna påverka och forma platser dels för att komplettera det egna rummet i hemmet och dels för att skapa en känsla av ansvar.

3. Gynna outtalade funktioner

Ungdomar använder ofta murar, fönstersprång, statyer eller liknande som möbler. Detta visar på att ungdomar själva laddar olika platser med mening och ger dem funktioner som de anser passar för stunden. Att som landskapsarkitekt använda element som saknar uttalade och bestämda funktioner kan öka en plats attraktionskraft och leda till en ökad användning från ungdomars sida.

4. Erbjud skydd för vind, regn och stark solexponering

Väder och vind avgör hur vi använder våra utemiljöer. Ungdomar i grupp är förmodligen mer utsatta, eftersom de kanske inte har någon annanstans att ta vägen, om de vill fortsätta vara alla tillsammans. Helst stannar de ute och söker skydd under tak vid regnväder.

5. Använd material med ungdomlig prägel

När det gäller val av material till ungdomsplatser bör materialen främja ungdomars aktiviteter, rörelser och intressen. Att sätta en ungdomlig prägel på en ungdomsmöbel kan underlätta att platsen uppmärksammas av ungdomar och kommer till användning.

6. Variation motverkar ”ingenting att göra”

Ungdomar vill att det händer saker, de vill inte ha ”ingenting att göra”, de söker spänning. Variation och dynamik blir tillsammans med brukarnas aktiviteter avgörande för om det händer något på en plats. Variationer i en anläggning ger förutsättningar för att olika aktiviteter ska kunna äga rum, vilka i sin tur skapar olika förutsättningar för att något oförutsett skall hända.

7. Tryggheten är viktig i det offentliga rummet

För att ungdomar ska använda en plats måste de känna sig trygga på platsen. Viktiga faktorer att tänka på när man vill gestaltar för trygghet på en plats är: Närvaro - Aktivitet - Läsbarhet - Synlighet - Omvårdnad - Omtanke. För att gynna närvaro krävs att platser och möbler görs tillgängliga för alla. Tryggheten kan även stå i konflikt med jakten på spänning, men denna typ av spänning eftersöks inte i stadens offentliga rum, utan i mer undangömda och förbjudna rum.

8. Sätt relationer i centrum

När ungdomar träffas är det relationen mellan människor som står i centrum. En förändring sker under tonåren från att det sociala umgänget utvecklats från aktivitetsbaserade relationer till relationsbaserade aktiviteter.

9. Skapa bekväma stödpunkter

När ungdomar iakttar andra människor väljer de ofta en plats där de själv har kontroll och överblick. Ofta finns

det på dessa platser något att sitta på eller luta sig mot. Det handlar om både fysisk och psykisk bekvämlighet. Dessutom består det offentliga livet för ungdomarna inte enbart av att ”stå och hänga”, det är även skönt att kunna sitta eller ligga och då får material en avgörande betydelse för graden av bekvämlighet.

10. Gynna den kommunikativa flexibiliteten

Ungdomar i gymnasieåldern beökar ofta caféer och detta caféliv erbjuder en kommunikativ flexibilitet. Flexibilitet vad gäller umgänge handlar om att det i cafémiljön ska kunna gå att ha kul med kompisarna i stora grupper likaväl som att sitta i intima och personliga samtal. Något som borde speglas även i vår utemiljö. Ett sätt att skapa denna flexibilitet är att skapa möbler och platser som på något sätt går att påverka och omformas av ungdomar själva beroende på om de vill umgås många på samma gång eller enbart några få.

Flyttbara möbler underlättar den kommunikativa flexibiliteten

11. Utgå från befintliga rörelsemönster

Ungdomars rörelsemönster i staden verkar avgörande för vilka platser som är lämpliga att vidareutveckla som ungdomsplatser. Rörelsemönstret påverkas i sin tur av förhållandet mellan ungdomars målpunkter som kan utgöras av exempelvis busshållplatser, skolor, butiker med ungdomsvaror, kiosker, caféer och olika aktivitetsanläggningar.

12. Ungdomar använder våra offentliga miljöer mest

Ungdomars deltagande under gestaltningsskedet kan ge en plats nya dimensioner och oftast är det ungdomar som använder våra offentliga miljöer mest. Ungdomar står alltså för en stor del av den sociala verksamhet som äger rum, så istället för att spekulera över vad som går hem och gynnar det sociala livet är det bara att lyssna, samtala och samarbeta med våra ungdomar.

13. Träffa ungdomar på deras villkor

Dialogen med ungdomar måste ske reflekterat och genomtänkt. Det gäller att träffa ungdomar på deras villkor, vid rätt tidpunkt och på rätt plats, på en plats de känner sig trygga. Där är skolan en bra arena. Det krävs även en tydlighet om vad som är möjligt att uppnå i en viss situation så att inte falska förväntningar skapas.

14. Involvera ungdomar

Ett steg i kommunernas arbete med att involvera ungdomar är att ta fram strategier för ett ökat medborgardeltagande och en särskild policy som beskriver hur barn och ungdomar skall nås i kommunal planering, byggande och

förvaltning. Ett annat steg är att enskilda planerare och landskapsarkitekter tar sitt ansvar genom att ta kontakt med barn och unga, och på olika sätt får dem att ge uttryck för sin syn på den miljö som ska förändras. Det finns en rad användbara och effektiva metoder för detta.

15. Ungdomar ger inspiration och bär på kunskap

Vi landskapsarkitekter är ofta viktiga aktörer i genomförandefasen i den kommunala processen. Vi bör därför försöka sträva mot förändrade attityder och bli en förebild i att se barn och ungdomar som inspiration och kunskap inom vår yrkesprofession.

16. Låt det flexibla vinna över det praktiskt stationära

Kommunerna ser gärna sina möbler fastbultade eller nedgjutna i marken, för annars kan de lätt försvinna. Det stationära står då i konflikt med den kommunikativa flexibiliteten.

17. Kombinera miljö, säkerhet, kvalitet, funktion och design

Det finns faktorer som är viktiga under produktionsskedet och kan vara bra att tänka på redan från den första skissen av en möbel. Miljöaspekter bör tas i hänseende vad gäller materialval, tillverkningsmetoder samt vid val av tillverkare. När det gäller säkerhetsaspekten bör man respektera svenskstandard. Hållbarhet och kvalitet bör man ha i åtanke vid materialval. Förhållande mellan funktion och design varierar från projekt till projekt. Att förhålla sig till ovan nämnda punkter i samspelet mellan funktion och form är att föredra.

För att få en ökad förståelse för varför och hur ungdomar använder vissa platser i innerstaden har jag valt att besöka några olika "ungdomsplatser" i Stockholm, Västerås, Gävle samt Uppsala. Gemensamt för dessa platser är att alla ligger i offentliga, centrala stadsrum.

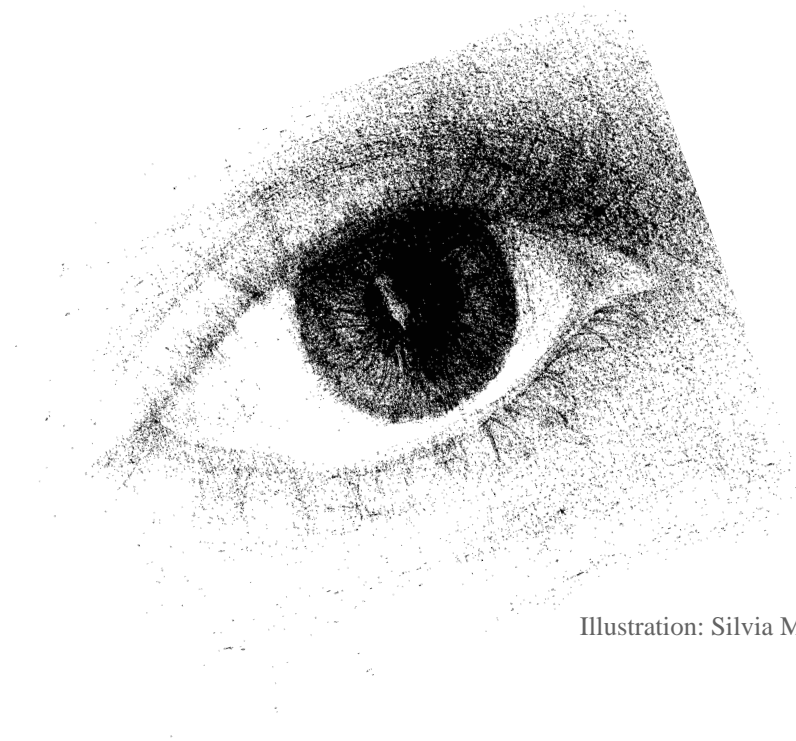

Illustration: Silvia Moscoso

Bilden ovan visar vad de flesta av oss menar med en typisk ungdomsplats. Vid en snabb anblick tycks det vara den fysiska aktiviteten som dominerar. Tittar man lite djupare in i bilden visar det sig att flest ungdomar faktiskt befinner sig utanför skatebanan och utför en helt annan aktivitet. Enligt Andersson är det den sociala mötesplatsen som ligger till grund för aktiviteten. Lieberg skulle förmodligen säga att dessa platser är typiska *onstage* platser. Oftast tänker man inte på att det i anslutning till dessa platser även finns

platser av mera dold karaktär, vad Lieberg skulle kalla *reträttplatser*. Dessa lägger man sällan märke till eller vilka aktiviteter som äger rum där. För att undersöka hur formen på ungdomsplatser påverkar användningen, har jag valt att besöka några olika ungdomsplatser. Dessa platsbesök har sedan legat till grund för min syn på begreppet aktivitet, vad det egentligen är och hur aktiviteten kan komma till uttryck i vår offentliga utemiljö.

**Rålambshovsparken
Stockholm**

Viktigt med uttalade funktioner

**Norr Mälarstrand
Stockholm**

Skapa bekväma stödpunkter

**Björns trädgårdar
Stockholm**

Viktigt med uttalade funktioner

**Melker torget
Västerås**

Använd material med ungdomlig prägel

**Tonys plaza
Gävle**

Viktigt med outtalade funktioner

**Årummet
Uppsala**

Skapa bekväma stödpunkter

**Årummet
Uppsala**

Viktigt med outtalade funktioner

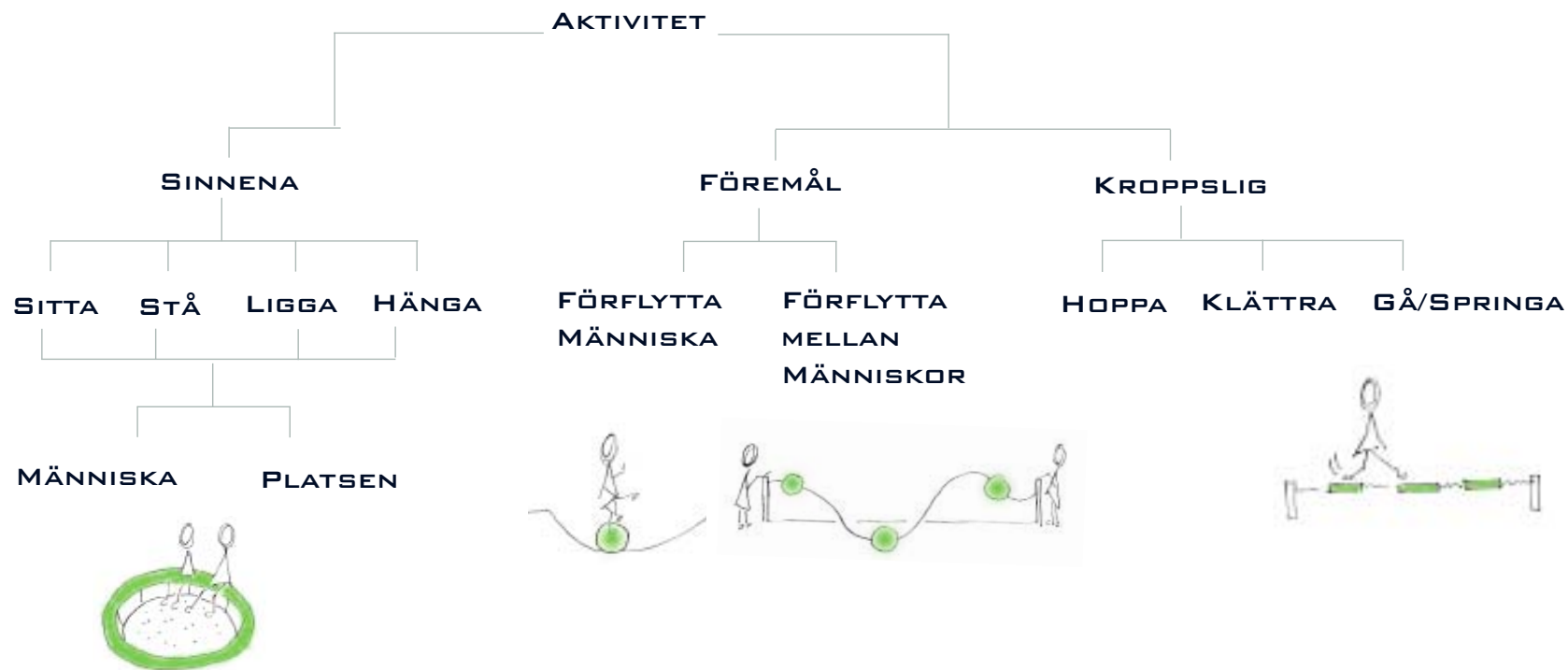
**Årummet
Uppsala**

Skapa bekväma stödpunkter

FÖRHÅLLET - PLATS OCH AKTIVITET

En gemensam nämnare för platser som används av ungdomar utgörs av den sociala aktiviteten. Den kan yttra sig både i passiv eller aktiv form det vill säga antingen enbart genom sinnesnärvaro där fokus ligger mellan människor och mellan människa och plats eller genom en förflyttning av fokus från en plats till en annan där kroppen är mer eller mindre fysiskt aktiv. Så någon form av aktivitet sker, mer eller mindre medvetet, när vi är i närheten av andra människor.

Slutsatsen är att rumsligheten och platsernas alla dimensioner, både tak, väggar och golv är betydande, avgörande, avgränsande och styrande för att aktiviteter ska ta vid. Gestaltningen av dessa dimensioner påverkar på så sätt variationen av möjliga aktiviteter som kan ta vid i en anläggning. Figuren nedan skapades i ett tidigt skede i mitt arbete och fungerade då som tankehjälp för att strukturera begreppet aktivitet.

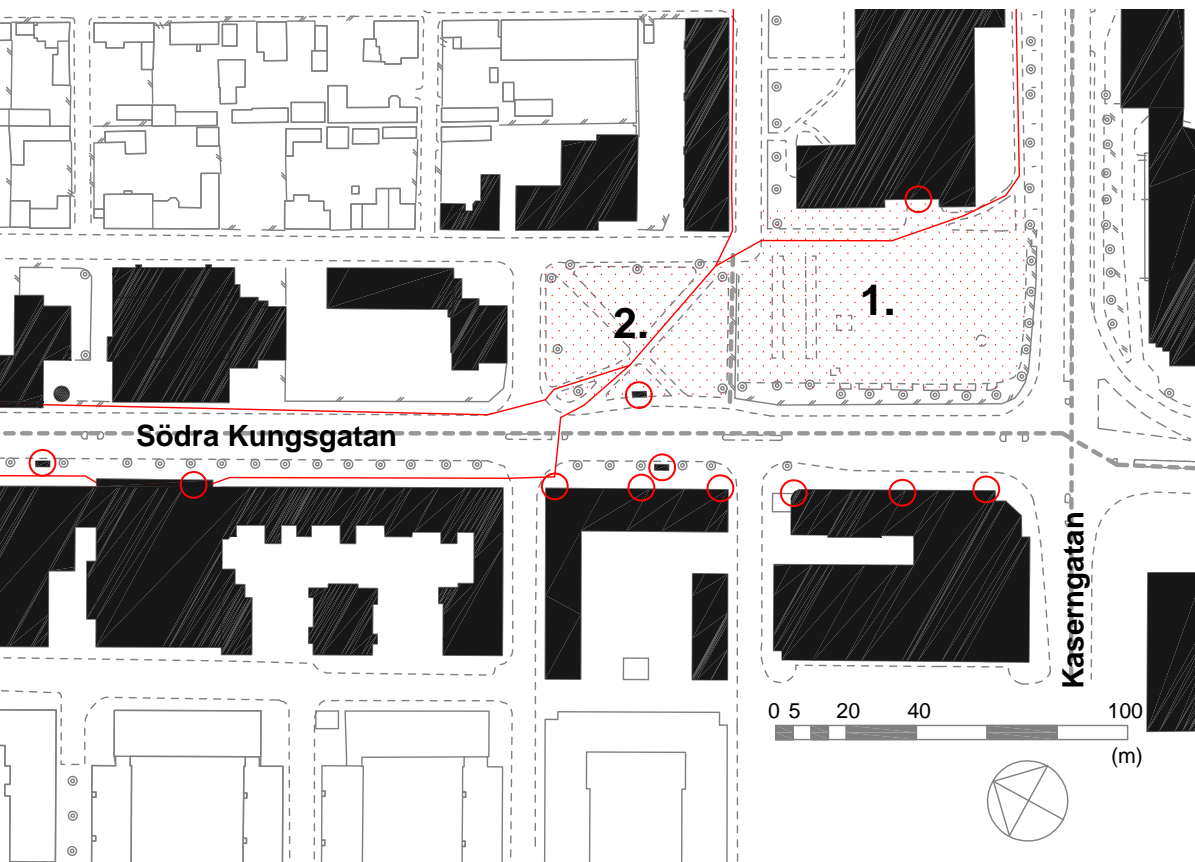
Landet är Sverige, staden är Gävle, platsen är stråket Södra Kungsgatan med omnejd.

Stråket Södra Kungsgatan är stort och detta i samband med målet att gå ner på detaljeringsnivån möbeldesign innebär att en översiktlig analys krävts och utifrån denna har sedan en rimlig avgränsning skett. En del av området Södra Kungsgatan har inom ramen för detta kapitel valts ut.

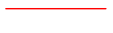

Följande kapitel är indelat i tre delar. Först kommer en översiktlig platsanalys i form av en något modifierad Lynchanalys. Denna resulterar i valet av område jag sedan arbetat vidare med. Därefter följer en SWOT-analys, med fokus på den valda platsen. Till sist analyserar jag de befintliga möblerna på den valda platsen.

Förklaringar

	Platsbildningar		Barriärer
1.	Polhemsskolan		Stråk frekvent använt av ungdomar
2.	Björkparken		Målpunkter för ungdomar
3.	Södermalmstorg		
4.	Slottstorget		

STEG 1

ÖVERSIKTLIG RUMSANALYS À LA LYNCH

För att få en förståelse för och redovisa S. Kungsgatans funktion och sammanhang har en analys baserad på Kevin Lynchs analysmetod använts. Lynch analysen är en rumslig analysmetod som går ut på att beskriva en stads läsbarhet och tydlighet. Det finns fem fysiska huvudbegrepp att analysera enligt Lynch: stråk, knutpunkter, barriärer, distrikt, och landmärken (Lynch, 1960 genom Schibbye, 2001).

Denna något modifierade Lynchanalys som jag valt att kalla rumsanalys, fokuserar på den mindre skalan, till det valda stråkets former och rumsligheter. De fysiska huvudobjekten som analyseras är stråk, platsbildningar, målpunkter, barriärer. Dessa huvudobjekt analyseras utifrån ungdomars rörelse och användning av staden och bygger på mina egna iakttagelser, uppfattningar och erfarenheter av platsen.

Vy 1

Vy 2

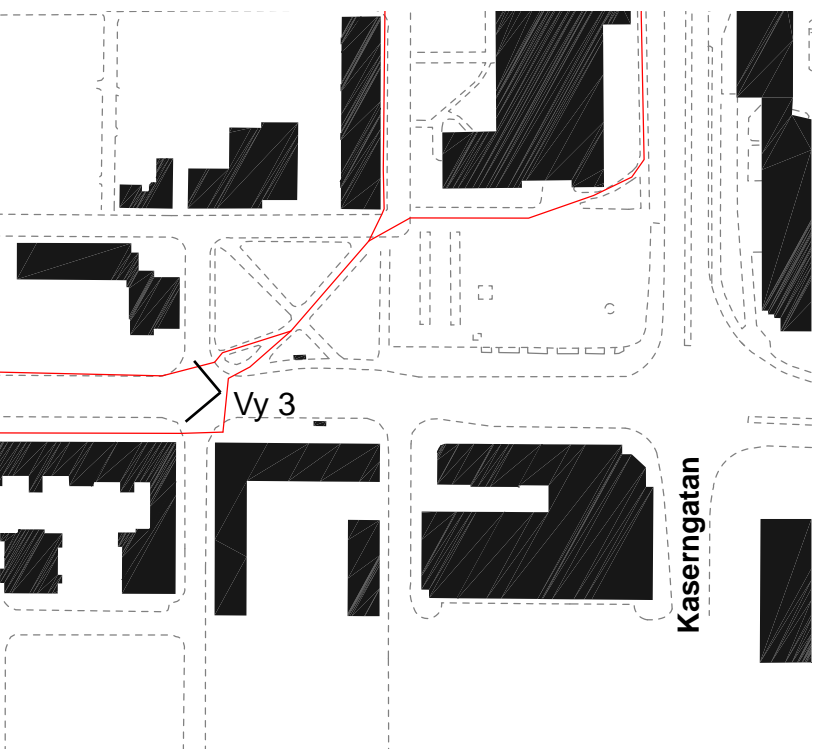

Vy 3

STRÅK är de leder vi rör oss på. Exempelvis gator, vägar, kanaler eller järnvägar. Utifrån dessa stråk observerar vi andra element i omgivningen och orienterar oss med hjälp av till exempel landmärken.

Stråket som jag hädanefter kommer att benämna Södra Kungsgatan används av ungdomar under alla tider på dygnet. Ungdomarna använder stråket till fots, med cykel, buss eller bil för att ta sig till och från kärnan av Gävle centrum och ut mot de södra stadsdelarna.

Stråket har karaktären av en stadsgata, bilarna tar det största utrymmet, med dubbelriktade körfält och parkeringsplatser som kantrar vardera körfält. Trafiken skänker liv och rörelse till platsen. Rumsligt avgränsas stråket av bostadshusens fasader med restauranger, affärer och dess skyltfönster i nedre botten. Närmast fasaderna i öster finns en bred trottoar för de gående och en del uteserveringar, där skiner eftermiddags/kvällssolen. Uteserveringarna bidrar till folkliv längs stråket. På den västra trottoaren får cyklister, uteserveringar, gående samt cykelparkeringar samsas om en relativt liten yta. Denna platsbrist leder till svårigheter med ytterligare tillägg i rummet. Det är de hårda materialen som dominerar längs stråket som t.ex. asfalt, betongplattor och svartpulverlackerade belysningsstolpar och cykelställ, men två rader av smalkronig lind finns på vardera sida av gatan och har en grön volym som skapar ytterligare rumslighet och livfull karaktär till stråket. Delar av stråket är skyddat av tak, vilket kan ge en avgörande effekt på vart människor utan paraply rör sig vid dagar med regnväder.

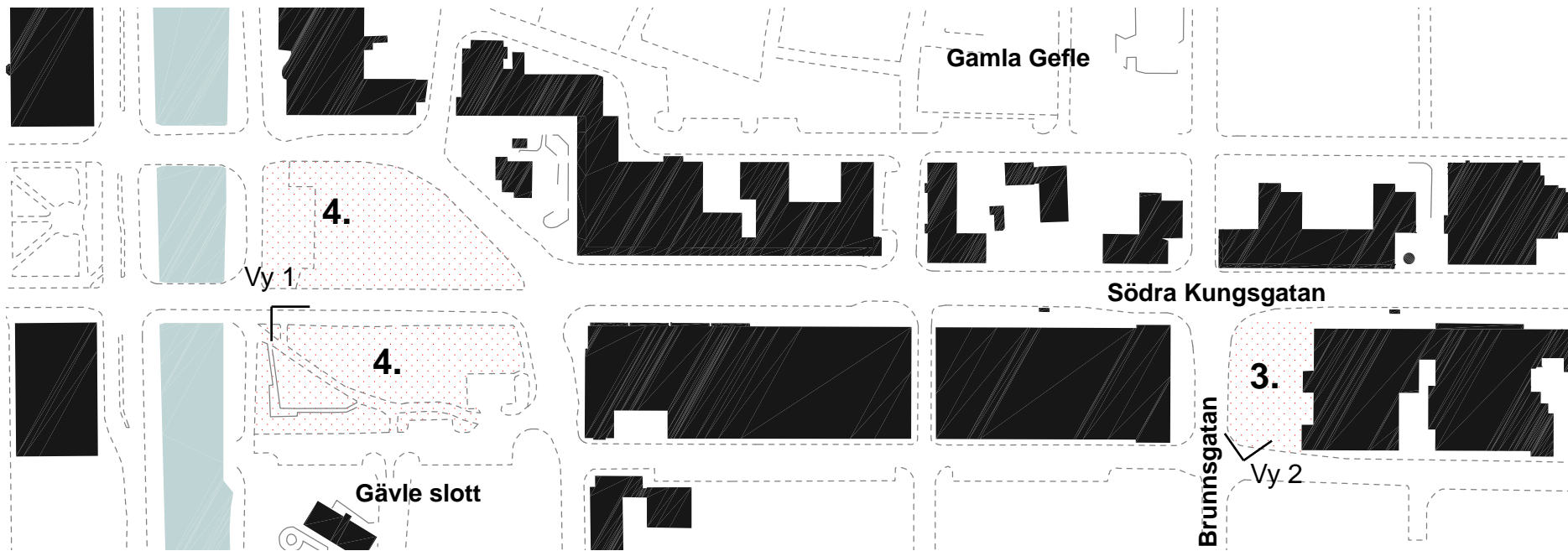
Vy 1

Vy 2

Vy 3

Vy 4

PLATSBILDNINGAR är det Lynch kallar för noder. Platsbildningar är strategiska punkter med intensiv användning ofta lokaliserade där två stråk möter varandra. Det är platser dit folk färdas eller uppehåller sig. Dessa platsbildningar utgör hänvelser längs med stråket Södra Kungsgatan och underlättar orienteringen i staden.

1. Polhemsskolans skolgård

Polhemsskolan är en målpunkt för alla skolans elever, i vilket fall terminstid. Detta gör att det är mycket människor i rörelse på platsen dagtid. Sommar- och kvällstid är platsen tom och öde. Skoltid används ytan närmast entrén av eleverna på skolan.

2. "Björkparken"

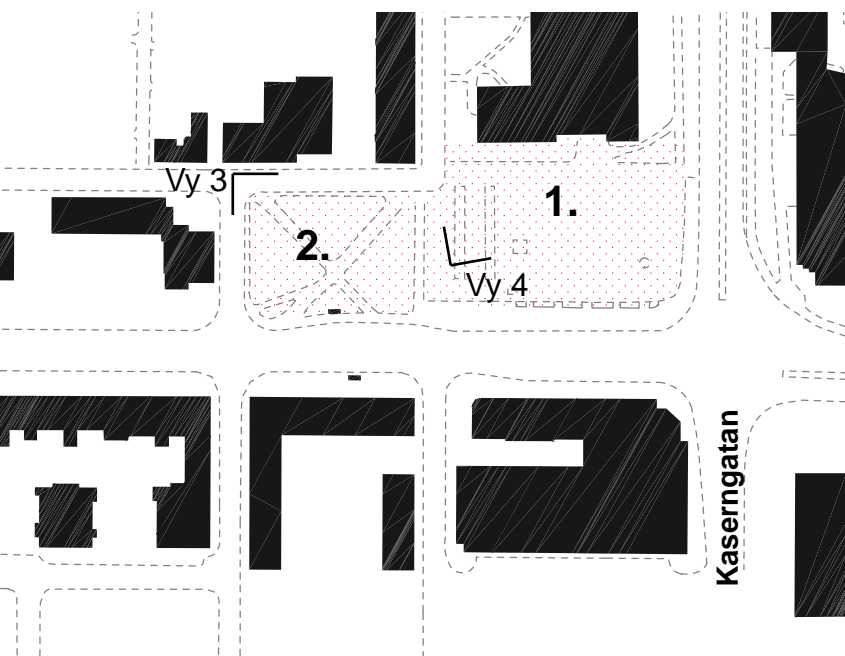
Detta är en väl använd passage. Platsens har en grönskande karaktär i den i övrigt asfaltsdominerade omgivningen. Strategiskt placerade bänkar intill en busshållplats gör att sittplatserna ofta används för en stunds läsning i en tidning eller i väntan på bussen.

3. Södermalmstorg

Ett torg som sommartid förgylls med folkliv genom att några restauranger öppnar sina uteserveringar. Torget är idag en väl gestaltad, definierad och fungerande plats i staden.

4. Slottstorget

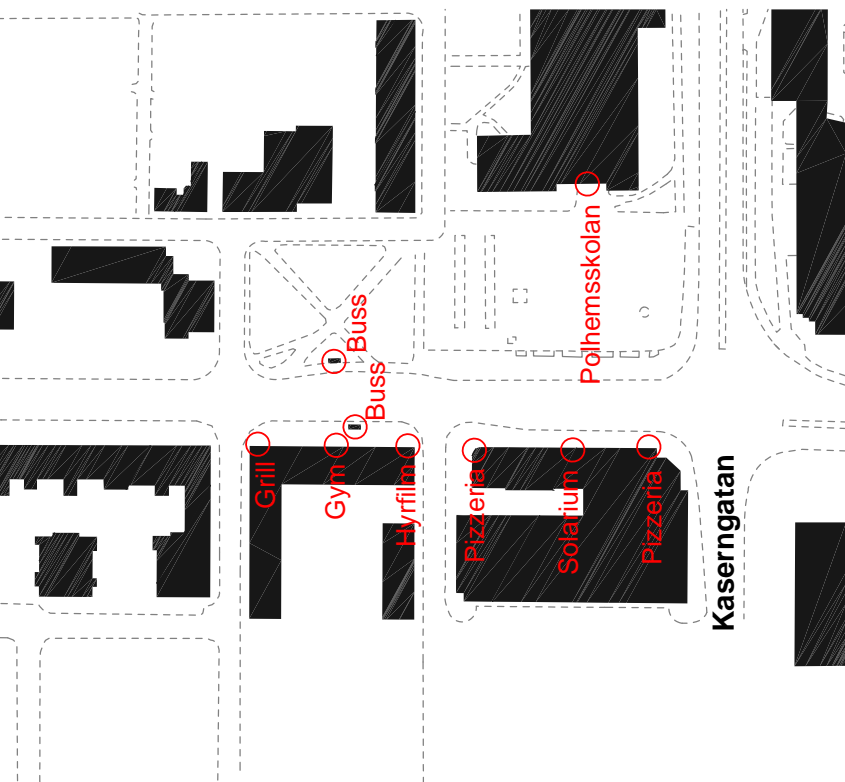
Platsbildningen utgörs av stora öppna gräsytor med ett äldre trädbestånd. Dessa ytor används sällan. Närheten till ån är en aspekt som skapar ett trevligt rum att vistas i. Denna platsbildningen ligger mest centralt.

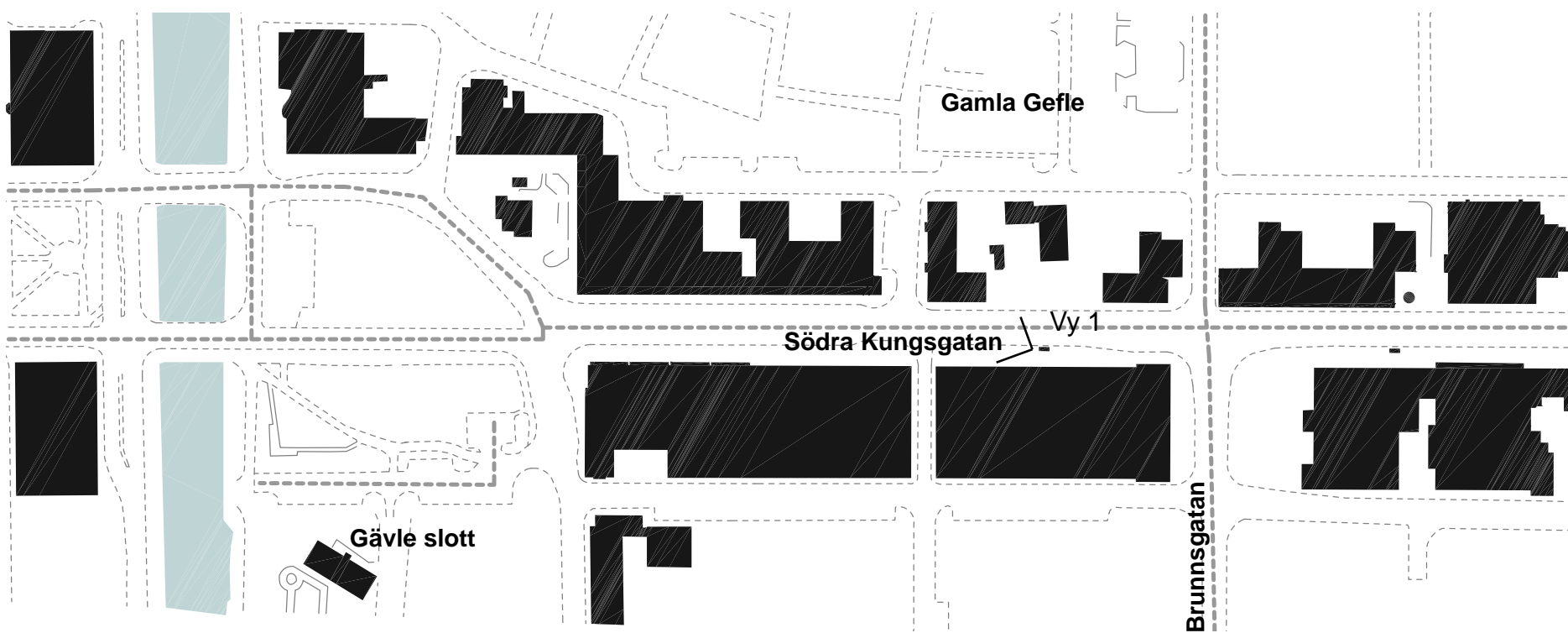
MÅLPUNKTER är precis som det låter ställen/platser som man har som mål när man rör sig en viss sträcka. Detta kan vara anledningen till att man rör sig som man gör, och vara en avgörande anledning till att folkliv uppstår. Enligt Lynch är landmärken fysiska objekt som bidrar till orienterbarheten på orten. Landmärken kan vara höga och synas på långt avstånd eller lokala och synas ur vissa vinklar. Landmärken kan vara och betyda olika för olika personer.

Det finns flertalet målpunkter för ungdomar längs Södra Kungsgatan. Mataffärer, video, tobaks och- godisbutiker. Skolmaten är inte alltid den godaste och det är ingen slump att det ligger tre snabbmatställen på andra sidan gatan från Polhemsskolan. Bankomater, biljardhallen Interpool samt busshållplatserna längs Södra Kungsgatan är viktiga målpunkter för ungdomarna. Kommers och reklam påverkar dagens ungdomar i stor utsträckning, Lieberg skriver till exempel, om hur köpmiljöernas placering styr hur ungdomar rör sig och orienterar sig i staden. På det här sättet kan man likna rubriken målpunkter med Lynchs landmärken, ungdomarnas landmärken kanske är just affärerna eller hårfrisörskan på hörnet.

Vy 1

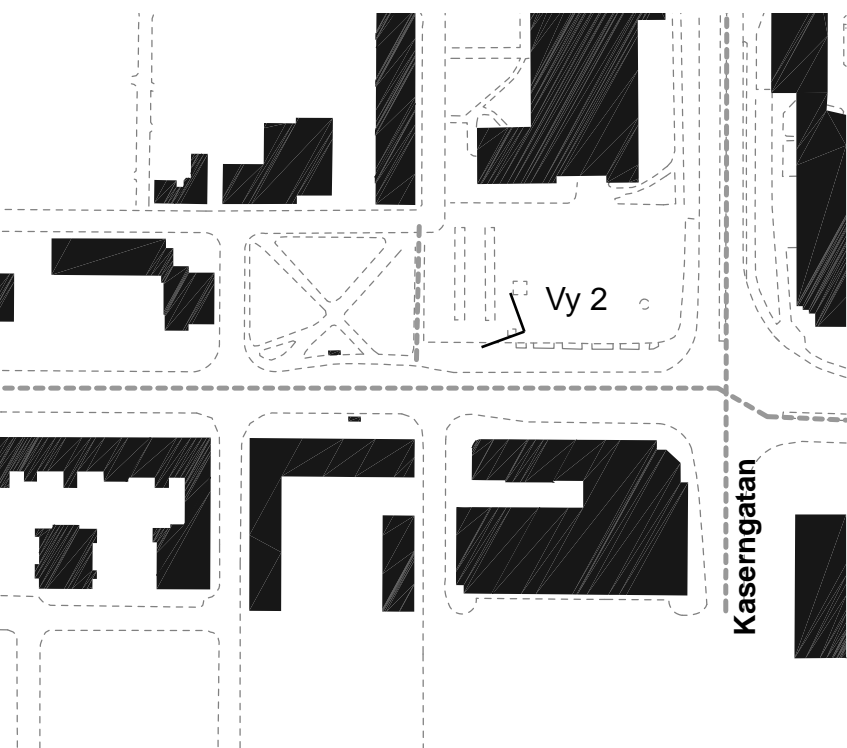

Vy 2

BARRIÄRER kan beskrivas som linjära element som ses som gränser mellan två ytor/områden. Barriärer kan ibland ur annan betraktelsenivå fungera som stråk; en motorväg kan vara både en barriär och ett stråk.

Barriärerna längs Södra Kungsgatan består främst i biltrafiken. Hastigheten i området är begränsad till 30 km/h, den faktiska hastigheten ser något annorlunda ut. Flertalet av övergångsställena är bevakade med ljud och ljussignal, så trafiksäkerheten är relativt god. De stora parkeringarna dels vid framsidan av Polhemsskolan, utanför Slottet samt kantstensparkeringarna längs Södra Kungsgatan får ofta en barriärverkande effekt. Staketet mellan Polhemsskolan och Björkparken är en fråga om säkerhet men fungerar idag även som en barriär mellan de två platsbildningarna.

STEG 2

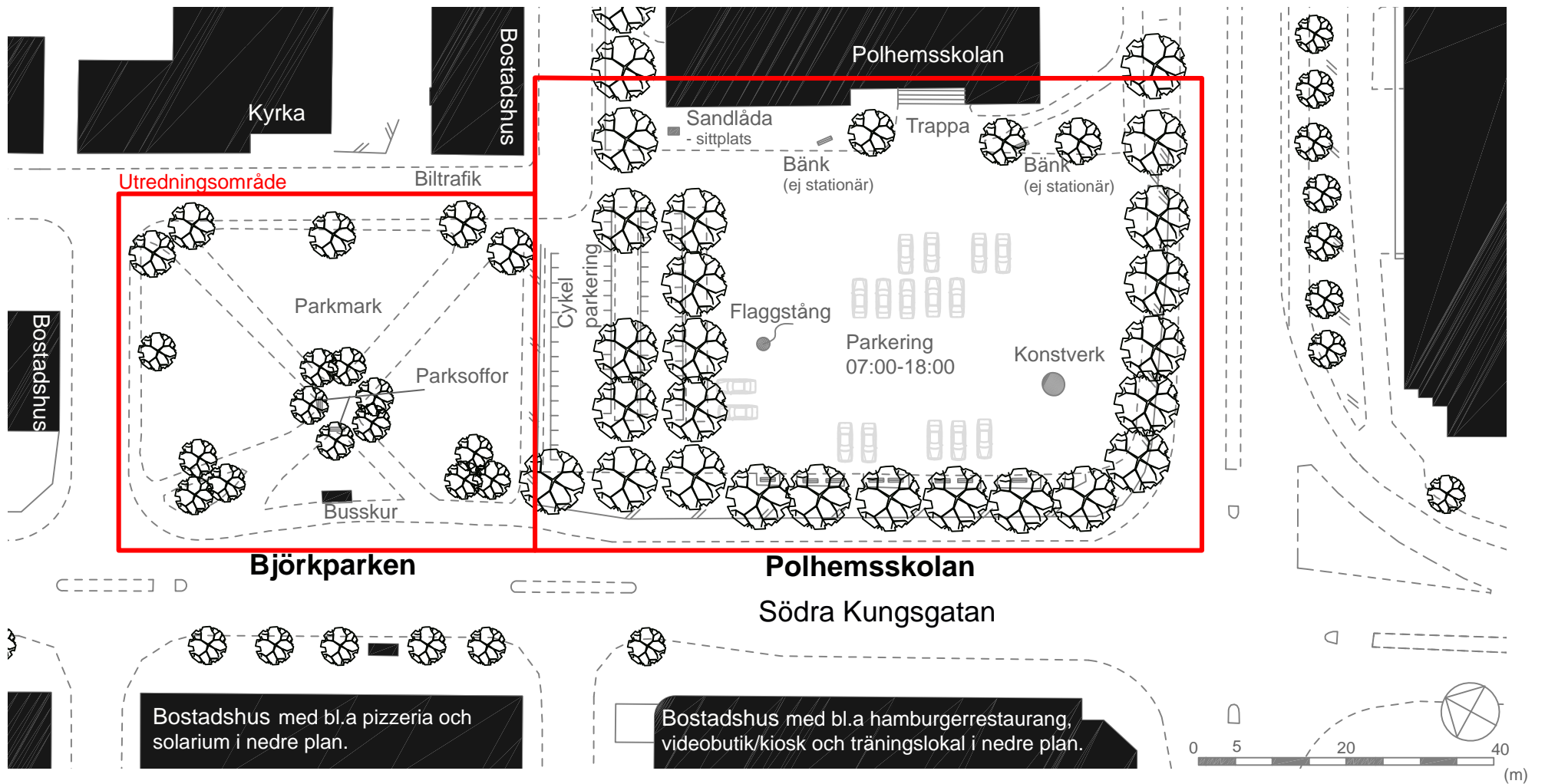
VAL AV PLATSER FÖR FÖRDJUPAD ANALYS

Södra Kungsgatan är ett viktigt stråk i centrala Gävle som används mycket av ungdomar. Det är den självklara vägen från Komvux och Polhemsskolan ner till Gävles centrumkärna med busstorg, butiker och restauranger. Längs stråket finns det fem stycken platsbildningar med utrymme och potential att kunna vidareutveckla till fördel för ungdomarnas behov och intressen.

Att ta upp alla de fem platsbildningarna i detta examensarbete skulle innebära en arbetsprestation som fort skulle överskrida de 20 veckor jag har på mig att utföra min uppgift. Därför har jag i detta skede valt att avgränsa mig ytterligare och fokusera på och utveckla vidare ett idéförslag om möbler för ungdomar på plats 1 och 2, Polhemsskolan samt Björkparken. Detta val grundar sig på genomförd analys i steg 1, vilken resulterat i slutsatsen att dessa två platsbildningar har störst utvecklingspotential. Potential till utveckling ligger då dels i att analyserna tyder på att dessa platser dels har flest brister i förhållande till dagens ungdomsaktivitet på platsen samt dels störst möjligheter att utvecklas till attraktiva och använda ungdomsplatser. En stor del av potentialen hos dessa platser ligger alltså i att de är direkt förknippade med "ungdomsgruppen" beroende på dess närhet till Polhemsskolan, en gymnasieskola där eleverna är mellan 15-18 år.

Platsbildning fyra är även den en potentiell plats, enligt ovan nämnda motivering, att arbeta vidare med. Denna plats har mer de naturliga förutsättningarna för att skapa en attraktiv plats för ungdomar och även för människor i andra åldrar. De naturliga förutsättningarna ligger i att det finns mycket människor i rörelse, närheten till ån och de centrala delarna av Gävle samt stora öppna grönytor med ett väl uppväxt trädbestånd. Dessutom hör denna platsbildning tveklöst till det offentliga rummet. Detta ger platsbildning fyra en mer allmän karaktär vilket ger andra förutsättningar för att gestalta rummet än platsbildning ett och två.

För att skapa mer spänning längs stråket Södra Kungsgatan genom olika händelser längs vägen och samtidigt skapa en koppling med "ungdomsfokus" längs stråket vore det önskvärt att på något sätt binda samman platsbildning ett och två med platsbildning fyra. Detta är något jag skulle arbeta vidare med om detta arbetet inte varit tidsbegränsat.

BEFINTLIG SITUATION

Nästa steg för att ta fram ett förslag till en ungdomsmöbel är att analysera platsbildning ett samt två och detta gör jag i en SWOT-analys. SWOT är en engelsk förkortning och står för Strength (Styrkor), Weakness (Svagheter), Opportunities (Möjligheter) och Threats (Hot). SWOT-analysen innebär att man konkretiserar de styrkor och svagheter som finns och utifrån dessa ser till möjligheter och hot i en kommande förändringsprocess.

Befintligt Konstverk
för placering se plan på
föregående uppslag.

Vy Björkparken i nord östlig riktning från Södra Kungsgatan

Vy Björkparken i nord västlig riktning från Polhemsskolans skolgård

Vy Polhemsskolan i nord östlig riktning från skolgårdens nordvästra hörn

Vy Polhemsskolans skolgård/parkering i sydlig riktning

SWOT - POLHEMSSKOLAN

STYRKOR

- Interaktionsplats
- Ytan närmast skolan är välanvänd av skolan elever
- Trädbeståndet ger tydlig rumslighet
- Gömd reträttplats öster om entrétrappan
- Stora delar av skolgården är solexponerad
- De stora träden ger möjlighet till skugga

SVAGHETER

- En öde yta kvällstid, otrygg
- Parkeringen dominerar på skolgården
- Parkering full med bilar stör skolbyggnadens koppling till övrig stadsstruktur
- Slitna grönytor invid entrén p.g.a intensiv användning
- Slitna buskage intill S. Kungsgatan har mist sin funktion som rumsskapande element
- Ytan skymms av de parkerade bilarna
- Ytan saknar inspiration till fysisk aktivitet
- Reträttplats saknas

MÖJLIGHETER

- Skolgården är till för eleverna och inte lärarnas bilar!
- Gynna den sociala aktiviteten
- Öka friytan på skolgården genom att ta bort parkeringen
- Förstärka rumsligheten
- Tillgängliggöra reträttplatsen öster om entrétrappan
- Vidareutveckla platsen som interaktionsplats
- Skapa en ökad trygghetskänsla främst kvällstid
- Ge den karaktärsfulla byggnaden en tydlig och rättvis plats i stadsrummet
- Ge skolgården en fungerande och tydlig entré
- Skapa en bättre koppling mellan skolgård och stadens offentliga rum och övrigt stadsliv
- Förbättra sliten vegetation
- Att få ungdomar delaktiga i utvecklingen av sin utemiljö
- Att skapa en tillgänglig plats i staden
- Att skapa en attraktiv ungdomsplats, som det i övrigt råder brist på i Gävle

HOT

- Att finna en god lösning på parkeringsproblematiken
- Att platsen ses för "barnslig" så att ungdomar inte använder den
- Ansvarsfrågan blir svår om gränsen mellan skolgård och det offentliga rummet suddas ut
- Säkerheten på platsen förändras när den byggs om

SWOT - BJÖRKPARKEN

STYRKOR

- Välanvänd passage
- Interaktionsplats
- Tydlig rumslighet skapas av träden
- Parken skänker en grön karaktär till den i övrigt hårdgjorda staden
- Tydlig mötesplats
- Solexponerad yta som delvis skuggas av trädens kronor

SVAGHETER

- Kopplingen mellan skolgård och park är otydlig och åsidosatt.
- Gångytan av stenmjöl blir vid regnväder en lergång
- Otydligt med flertalet vägar/upptrampade passager
- Ytan saknar inspiration till fysisk aktivitet
- Saknas reträttplatser

MÖJLIGHETER

- Gynna den sociala aktiviteten
- Skapa en ökad känslan av trygghet på platsen främst kvällstid
- Skapa en bättre koppling mellan parken och Polhemsskolans skolgård och på så sätt tydliggöra ungdomars rätt till det offentliga rummet.
- Att få ungdomar delaktiga i utvecklingen av sin utemiljö
- Att skapa en tillgänglig plats i staden
- Att skapa en attraktiv ungdomsplats, som det i övrigt råder brist på i Gävle

HOT

- Att platsen genom en annan utformning mister sin funktion som passage
- Att platsen ses för "barnslig" så att ungdomar inte använder den.
- Vid en ny gestaltning av platsen kan dess öppna karaktär gå förlorad, vilket i sin tur kan leda till en känsla av minskad trygghet för de som vistas på platsen
- Säkerheten på platsen förändras när den byggs om

STEG 3

SWOT ANALYS - BEFINTLIGA MÖBLER VID POLHEMSSKOLAN OCH BJÖRKPARKEN

STYRKOR

- Två soffor är inte förankrade i marken vilket ger möjligheter att rumstera sittplats efter eget initiativ och önskemål
 - Soffor som går att flytta runt och flyttas runt av ungdomarna
 - Soffor med armstöd - tillgänglighet
 - Hårdgjord yta bredvid bänk/soffor ger möjlighet att placera rullstol intill
 - Trappan intill huvudentren till Polhemsskolan ger tillfälliga sittplatser
 - Sittplatserna vid Björkparken används av både elever och allmänhet
 - Låda för sand utgör en tillfällig sittplats

SVAGHETER

- För definierade och funktionsbestämda möbler
- Vissa möbler är svåra att påverka genom att de är väl förankrade i marken
- Slitna och nedgångna möbler
- Möblerna saknar dragningskraft, de är neutrala och smälter in i den övrigt relativt gråa och asfaltsdomierande staden
- Möblerna är inte anpassade till att främja den sociala aktiviteten
- Staket mellan skolgården och Björkparken utgör en barriär för naturliga rörelser och skapar då samtidigt en konfliktpunkt mellan biltrafik och människors rörelse vid skolgårdens entré
- Cykelparkering stör kopplingen mellan skolgård och stadens offentliga rum
- Möblerna lockar inte påtagligt till fysisk aktivitet
- Sittplatserna närmast Södra Kungsgatan används aldrig, vilket kan bero på dess avstånd från skolans entré eller på dess mindre gynnsamma placering (sol, buller, skymd av bilar).

MÖJLIGHETER

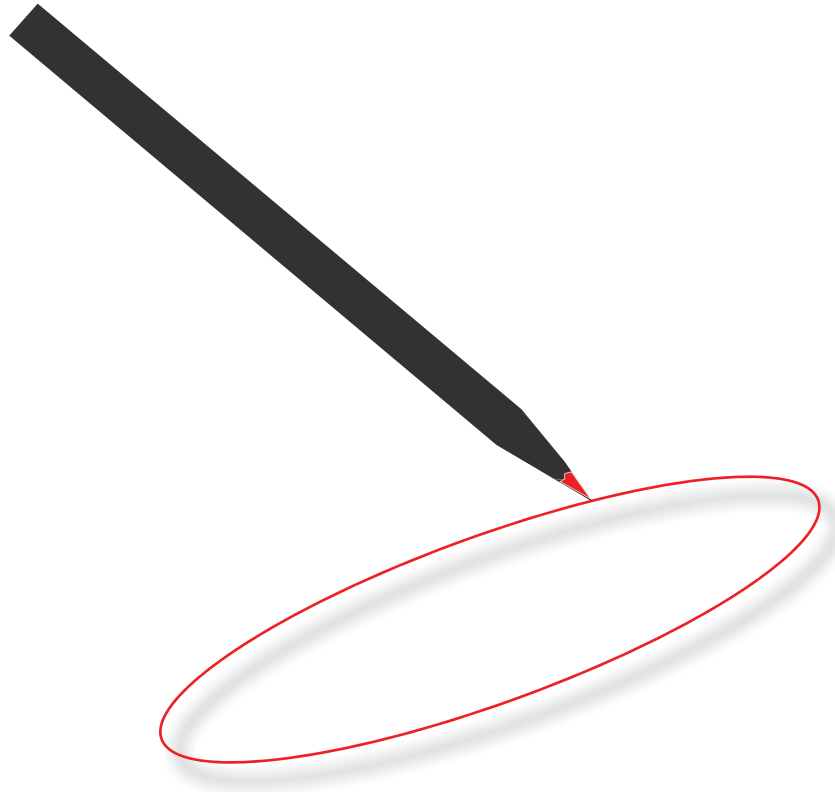
- Ge möjlighet för ungdomarna att påverka sin omgivning - flytta runt och stuva om
- Skapa attraktiva möbler placerade i rätt lägen
- Att skapa möbler och rumsligheter som inspirerar till aktivitet
- Skapa platser med tak
- Skapa möbler som går att placera och omforma efter eget intresse och behov
- Göra möbler till målpunkter
- Främja den sociala aktiviteten
- Locka ut ungdomarna i staden
- Förbättra slitna cykelställ

HOT

- Att nya möbler inte gynnar och attraherar ungdomar mer än de gamla gjort
- Säkerhet
- Tillgänglighet
- Sabotage och skadegörelse

Min uppgift ligger nu i att genom rollen som landskapsarkitekt skapa de rumsliga förutsättningarna för att möbelen ska komma till användning för ungdomarna. Denna del väljer jag att redovisa under rubriken Placering.

I rollen som landskapsarkitekt men delvis även i rollen som möbeldesigner utvecklar jag här ett idéförslag på en stadsmöbel för ungdomar.

GESTALTNINGSPROGRAM

Hur en möbel används av ungdomar beror dels på yttre rumsliga faktorer i fråga om läge och placering i staden och dels på formgivningen av själva möbeln.

Det är inte möbeln i sig utan främst dess placering som blir mest avgörande och skapar förutsättningar för användning. Landskapsarkitektens uppgift är att skapa dessa förutsättningar, vi ger möbeln ett sammanhang i staden.

De rumsliga faktorer som legat till grund för mitt arbete med att placera möbeln i rummet har varit följande:

- Gynnsamt klimatläge
- Samspel med övriga aktiviteter och rörelsemönster i staden
- Rumsliga möjligheter att samlas två eller flera

De rumsliga möjligheterna jag har med mig från SWOT-analysen (sid. 47-50) är följande:

- Skapa en bättre koppling mellan skolgård och stadens offentliga rum och övrigt stadsliv
- Vidareutveckla platsen som interaktionsplats
- Ge skolgården en fungerande och tydlig entré
- Gynna den sociala aktiviteten
- Skapa en ökad känslan av trygghet på platsen främst kvällstid

Möbeldesignerns uppgift är att skapa attraktiva, intresseväckande och funktionsdugliga möbler. Graden av design kontra funktion varierar. Ju större researcharbete innan design processen desto mer parametrar att baka in i designen, här gäller det att prioritera.

De möjligheterna jag har med mig från SWOT-analysen (sid. 52) till min designprocess är följande:

- Ge möjlighet för ungdomarna att påverka sin omgivning - flytta runt och stuva om
- Skapa attraktiva möbler placerade i rätt lägen
- Skapa platser med tak
- Skapa möbler som går att placera och omforma efter eget intresse och behov
- Främja den sociala aktiviteten

Av de sjutton slutsatser jag tar upp i min syntes (sid 22-24) har de flesta funnits med i mitt bakhuvud när jag gett form till min möbel, men för att förstärka min gestaltning har jag valt att lägga fokus på tre av dessa.

- Gynna den kommunikativa flexibiliteten
- Skapa bekväma stödpunkter
- Erbjud skydd för vind, regn och stark solexponering

Valet grundar sig på min övertygelse om att dessa tre punkter har störst betydelse för den sociala aktiviteten på platsen. Syftet med min gestaltning har varit att skapa en möbel som främst gynnar den sociala aktiviteten på platsen, eftersom det är relationen som står i centrum när ungdomar träffas.

Kommunikativ flexibilitet har därför blivit det viktigaste ledordet under designprocessen. För att utreda innebörden av begreppet kommunikativ flexibilitet vidare så har ett viktigt mål varit att göra platsen flexibel så att kommunikation i olika sammanslutningar, grupper och i olika nivåer mellan dessa grupper kan äga rum. Min ambition är att locka ut eleverna för att använda skolgården på raster. Att kunna komma ut i friska luften för att samla kraft och energi för ytterligare en lektion i skolbänken. Behovet av att få utlopp för inre energi, myror och spring i benen tror jag i dessa åldrar är relativt inaktuellt, men om min möbel även skulle gynna den fysiska aktiviteten på platsen är detta mycket positivt. Kanske skulle skolgården om den lockar och inspirerar till fysisk aktivitet även användas kvällstid, som en helt annan arena utanför skolans sfär.

Genom att ta avstamp i ovan redovisade teoriavsnitt har jag utfört en funktionsanalys över nödvändiga och önskvärda funktioner att ta hänsyn till i en stadsmöbel för ungdomar. Avsikten med denna analys var att underlätta i mitt kommande idéarbete.

DESIGNSTRATEGI

Aspekter att arbeta in i designen.

Planeringsbegrepp som sammanfattar aspekterna.

Effekter som uppnås genom att arbeta in aspekterna i designen.

**KOMMUNIKATIV
FLEXIBILITET**

Konsekvensen av att effekterna blir verklighet.

RESULTAT

TRYGGHET
SPÄNNING - utrymme
för det oförutsedda.
**SOCIAL
UTVECKLING**

Genom att arbeta in de olika aspekterna i designen skapas en plats som skänker ungdomar trygghet, spänning och social utveckling.

Denna tankefigur visar hur de tre utvalda punkterna från teorisynthesen *kommunikativ flexibilitet, bekväma stödpunkter och klimatskydd* är sammanlänkade.

FUNKTIONSANALYS

Enligt Jan Landqvists bok *Vilda idéer och djuplodande analys* bygger funktionsanalysens idé på att under designarbetet tänka i funktioner istället för i färdiga lösningar. På så sätt kan man undvika lösningar vid förutfattade tankar om hur en slutprodukt bör se ut.

Funktionsanalysen går ut på att man på ett kortfattat och lättövergripligt sätt listar ner allt som designprodukten ska eller bör uppfylla. Detta sker i form av två ord- ett verb och ett substantiv för varje funktion. Ibland kan det behövas förtydliganden eller preciseringar som till exempel angivelsen av ett specifikt gradtal. När alla funktioner beskrivits på detta sätt gör man en klassificering och delar in dem i huvudfunktion (HF), nödvändiga (NF) och önskvärda funktioner (ÖF). Varje designuppgift har en huvudfunktion som spelar den avgörande rollen för produkten. Funktioner som i sig förutsätts för att kunna uppfylla huvudfunktionen kallas nödvändiga. Ofta finns det även funktioner som man strävar efter i en lösning men som likaväl går att vara utan, dessa kallas önskvärda.

Funktioner - stadsmöbel för ungdomar

Tilltala ungdom	HF
Främja aktivitet (social,fysisk)	NF
Medge utrymme	NF
Vara flexibel	NF
Fånga intresse	NF
Ge väderskydd	ÖF
Främja ansvarskänsla	ÖF
Skapa trygghet	ÖF
Underlätta grupp gemenskap	ÖF
Inspirera ungdomar	ÖF
Vara tillgänglig	ÖF
Vara hållbar	ÖF
Uppmuntra kreativitet	ÖF
Underlätta intimitet	ÖF

För att redovisa hur produkter, tankar och ideér som idag redan finns på marknaden är kopplade till mina ideér kring stadsmöbler för ungdomar har jag valt att anamma min funktionsanalys på dessa. Objekten kan ses som inspiration i min gestaltningsprocess.

Bild: www.Hags.se

Vara flexibel
Främja aktivitet
Fånga intresse

Bild: www.Hags.se

Underlätta intimitet
Främja aktivitet
Ge väderskydd
Underlätta
gruppgemenskaper

Bild: www.Nola.se

Uppmuntra kreativitet
Främja aktivitet
Fånga intresse

Bild: www.Nola.se

Främja aktivitet
Vara tillgänglig
Vara flexibel
Fånga intresse

Bild: www.Nola.se

Underlätta
gruppgemenskap

KONCEPTET SPRING TIME

SMHI definierar vår som när dygnsmedeltemperaturen är stigande och över noll grader i minst sju dagar. Det som gör att temperaturen stiger om våren beror på att de delar av jordklotet som får vår kommer närmare solen. Årstiderna beror på att jordaxeln lutar i förhållande till solen och att jorden dessutom rör sig i en bana runt solen. Den astronomiska våren infaller mellan vår - och sommarsolstånd.

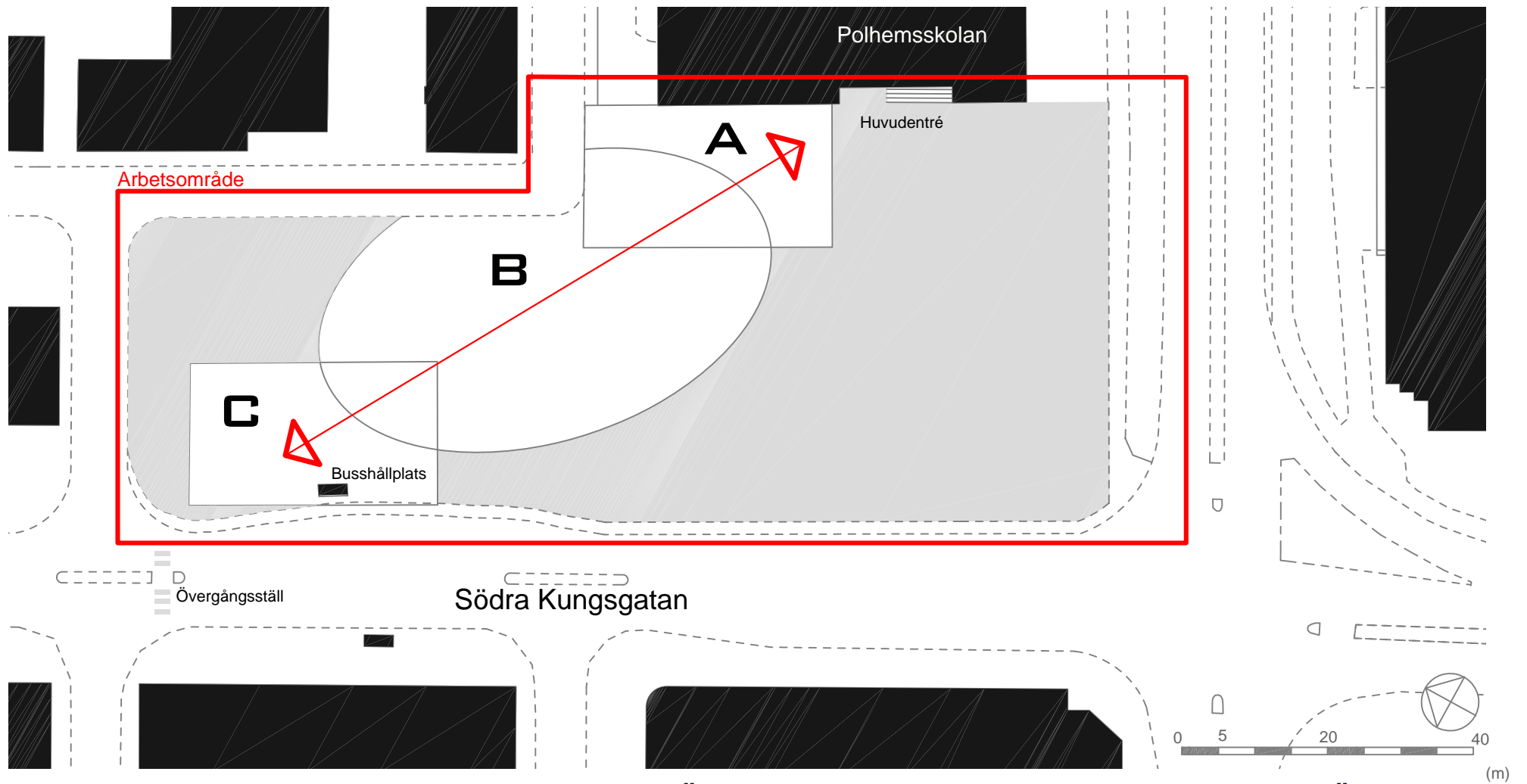
De flesta av oss förknippar våren med att det blir varmare, ljusare längre tid på dygnet och att vår utemiljö fylls med liv. Is och snö, resterna från vintern smälter och blir till forsande vatten. Träd, buskar och örter slår knopp och sprider ljuvliga färger med stark kontrast mot sin omgivning. Människor tar av sig vinterpälsen och tillbringar allt större tid utomhus. Det kala, karga och mörka landskapet senvintern för med sig byts ut mot ljus, liv, lust och färg. Grönt är för mig vårens färg.

Om människor i olika åldrar skulle delas in i samma cykel som årstiderna skulle våra ungdomar och barn utgöra våren.

Följande associationsord till våren har fått ligga till grund för min gestaltning av både möbelns form och dess rumsliga placering:

Rotation, Knoppar, Grönt, Liv, Centrerande, Bana

Det är ett faktum att vår utemiljö här i Sverige används på ett helt annat, intensivare sätt under vår, sommar och tidig höst. Möbeln är därför anpassad till denna årstidsvariation. Om vintern tas delar av Möbeln in, och sedan om våren likt bristadne knoppar placeras de ut igen. Bladen och blommorna, livet symboliserar sedan de människor som kommer och använder Möbeln och omformar den.

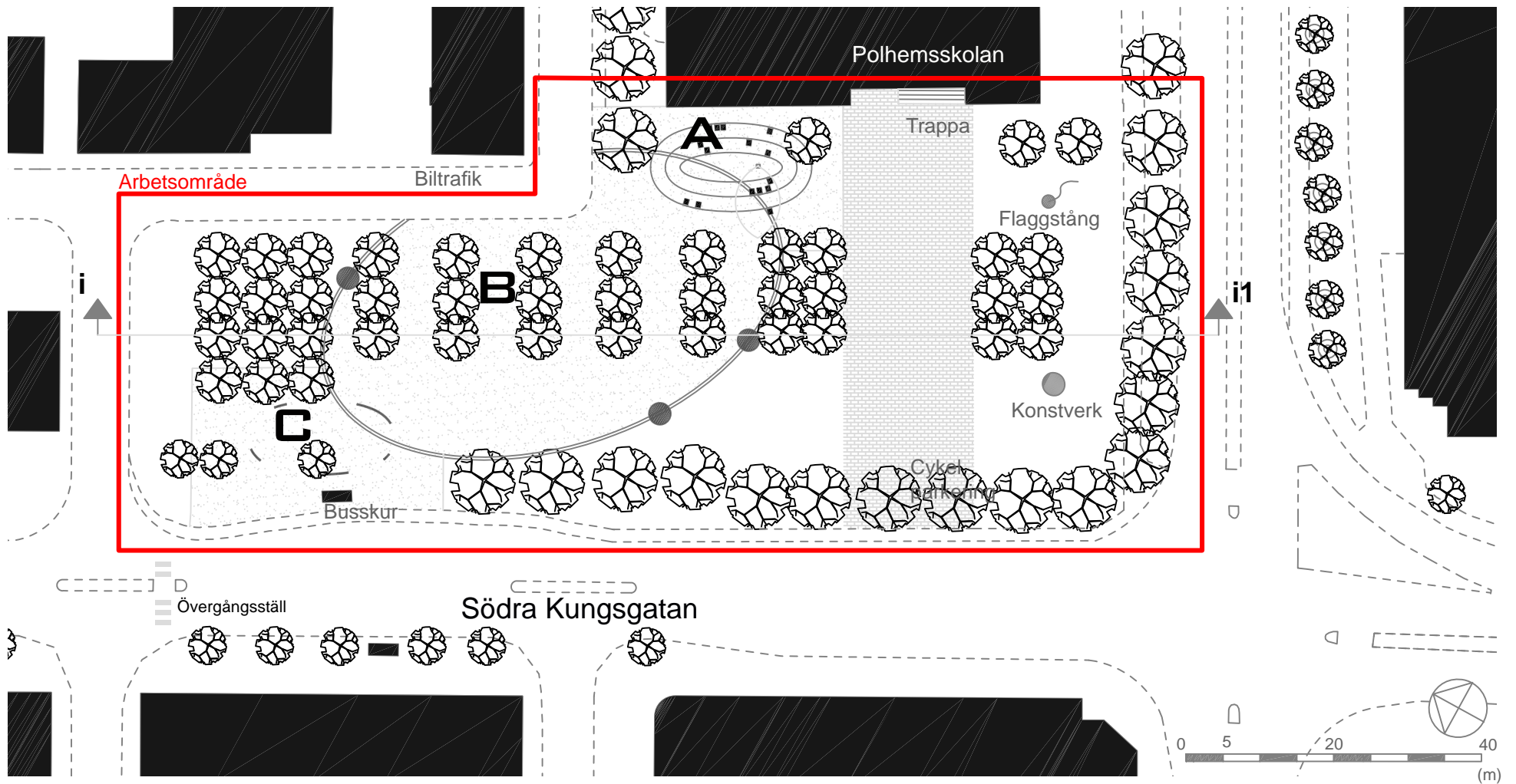
RÖLRELSERIKTNING - GER RUM TILL MÖBEL

A, B och C

Olika möbeltyper (här illustreras de olika möbeltypernas rumsliga avgränsning)

PLACERING

Det är den naturliga rörelseriktningen från övergångsstället vid Södra Kungsgatan och Polhemsskolans huvudentré som har legat till grund för gestaltningen av de rumsligheter där möbeln är placerad. Förutom att denna lösning underlättar den mest naturliga rörelsen genom rummet, skapar den dessutom en koppling mellan de två idag separerade platsbildningarna. Transport är grunden till all kommunikation som i sin tur är en viktig del av interaktionen mellan människor, så varför inte placera möbeln där transporten uttrycker sig fysiskt i form av rörelse. Eftersom detta rum blir en viktig entré till skolan är gestaltningen fokuserad på välkomnande former och placeringar av dessa former. De rektangulära formerna vänder därför sin långsida, välkomnande sida, mot rörelseriktningen. Den elliptiska formen är i sig välkomnande och bjuder in till att stanna upp på platsen. Klimatmässigt rymmer rumsligheterna både plats för skugga och sol. Därför bör klimatläge vävas in vid design och placeringen av möbeln i dessa rumsligheter.

ILLUSTRATIONSPLAN

A, B och C Olika möbeltyper

MÖBELN

Möbeln är uppdelad i tre typer, A, B och C. I typ A och B utgörs stommen av en rälskonstruktion med förflyttningsbara enheter likt små vagnar längs rälsen. Typ C utgörs av stationära, enkla enheter i form av varmförzinkade stålrör som reser sig ur marken i olika höjder.

Golven under möbeln utgörs av ljusgrå gummiastfalt.

I det mellersta rummet vid möbeltyp B är marken något skålad. Ett nytt trädskikt arbetas in i gestaltningen för att förstärka rumsligheten och för att skänka skugga till platsen.

Ett sammanhängande rektangulärt tak skapas genom att placera en sorts träd ca 10-15 meter höga, relativt tätt över en kvadratisk yta. Genom detta kvadratiske tak kopplas de två platsbildningarna samman i ytterligare ett plan. Trädsorten bör väljas för att ge platsen en karaktäristisk våraspekt, som knyter an till konceptet *Spring time*. Taket förstärker dessutom skolgårdens yttre form av en kvadrat och den yttre gränsen förstärks i sin tur av befintliga lindar, som skänker platsen rumslighet och grönskande karaktär. Förutom trädkronornas tak så tillkommer ytterligare tak i själva gestaltningen av möbeln.

Sektion i - i1
Skala 1:15 000

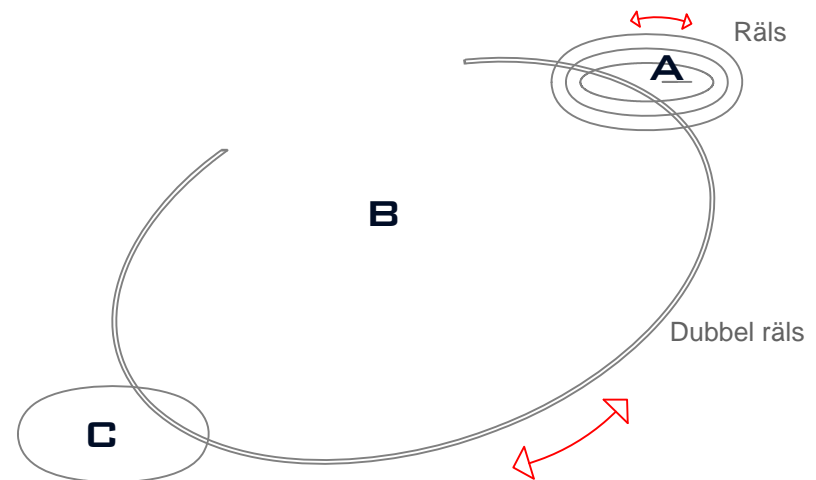
LÖSNINGSPRINCIPER

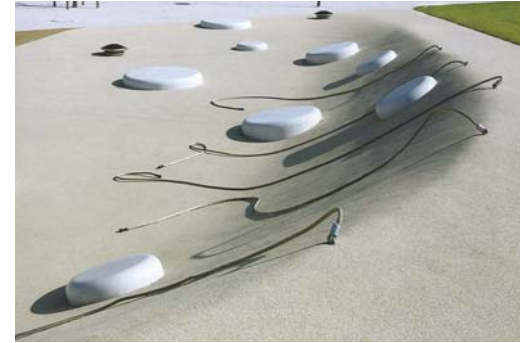
- ATT GYNNA DEN KOMMUNIKATIVA FLEXIBILITETEN

1. Rälskonstruktion

Möbelns olika enheter blir rörliga i horisontalplanet genom en typ av rälskonstruktion som ligger i jämn nivå med marken.

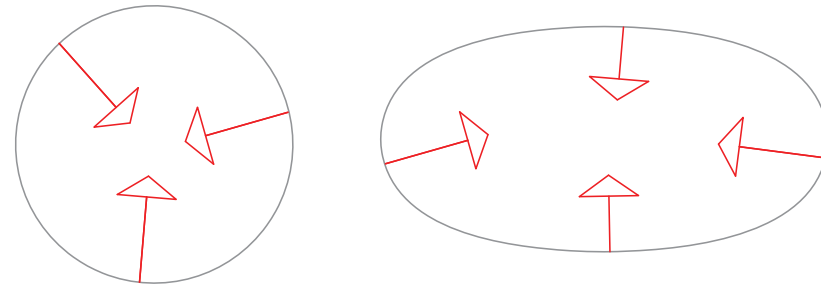
I A och C sitter rälsen ihop i slutna banor, liksom jordens bana kring solen. På så sätt skapas större flexibilitet och rörlighet i jämförelse med om rälsen vore linjär och en icke sluten enhet.

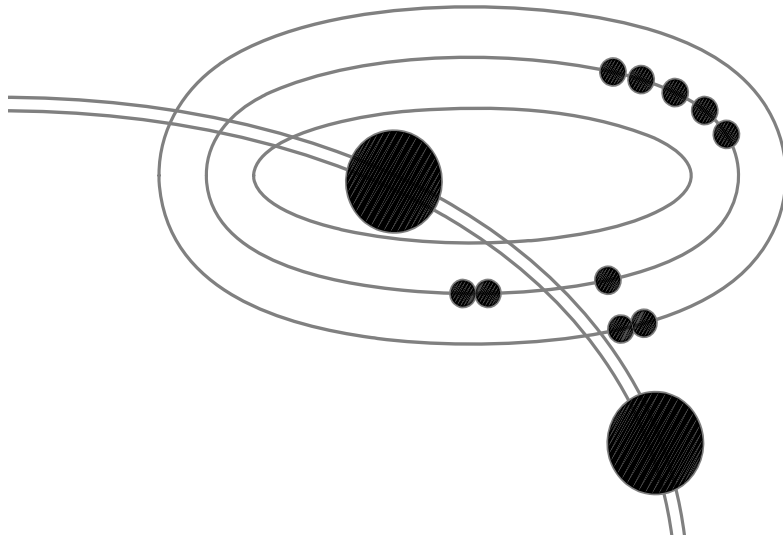

2. Centrering form

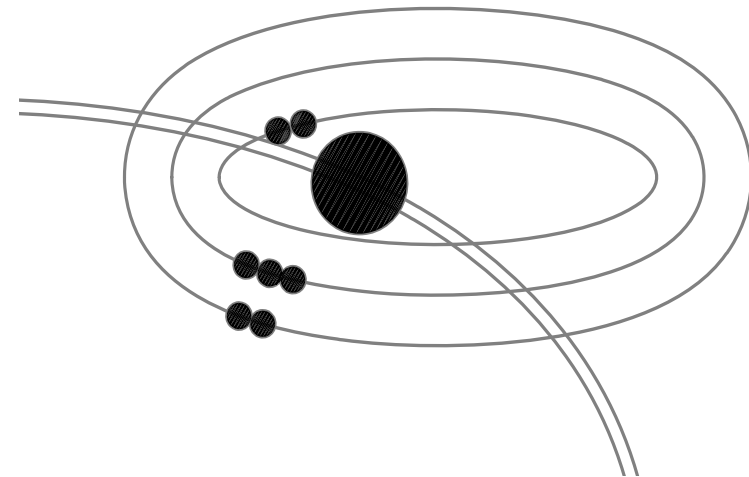
När flera ungdomar träffas sker detta i ett centrerande mönster. Ett mönster som förmodligen beror på att man ser och hör varandra bäst på detta sätt. Denna centrerande och samlade kraft uttrycker sig bäst i den cirkulära formen som även den knyter an till jordens rörelsebana kring solen. När ungdomar däremot träffas två och två sitter de ofta och samtalar samtidigt som de beskådar sin omgivning. De är då placerade bredvid varandra. Det är lättare att höra och förstå varandra utan att se den som talar när man är färre. Ungdomar kan även sitta tillsammans flera stycken för att beskåda sin omgivning, då sitter de mer utspridda i rummet ofta i rad för att alla vill se det som sker.

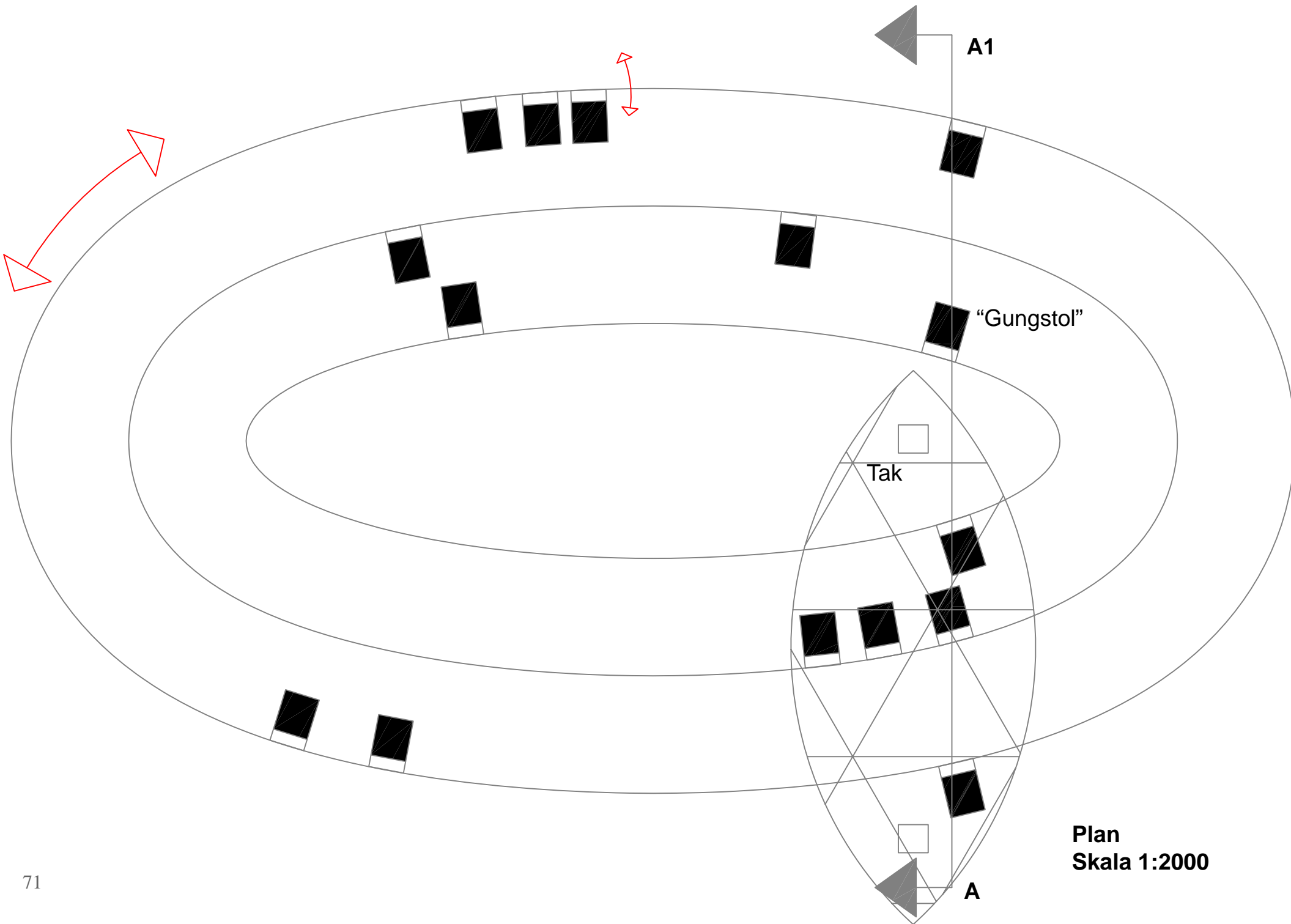
Den centrerande formen på rälsen förstärker och underlättar ungdomarnas samlade sätt att umgås. Att formen utgörs av en ellips och inte en cirkel gör att även möbeln får en längdriktning och möjliggör att det går att sitta flera på rad och beskåda det som händer och sker både på nära håll och längre bort.

3. Olika stora förflyttningsbara enheter
 Detta ger en ökad flexibilitet i användning
 och skänker platsen fler möjligheter till
 uttalade funktioner.

4. Överlappande rälsar
 Ger möjlighet att kombinera olika
 enheter, gynnar den kommunikativa
 flexibiliteten.

A1

"Gungstol"

Tak

A

Plan
Skala 1:2000

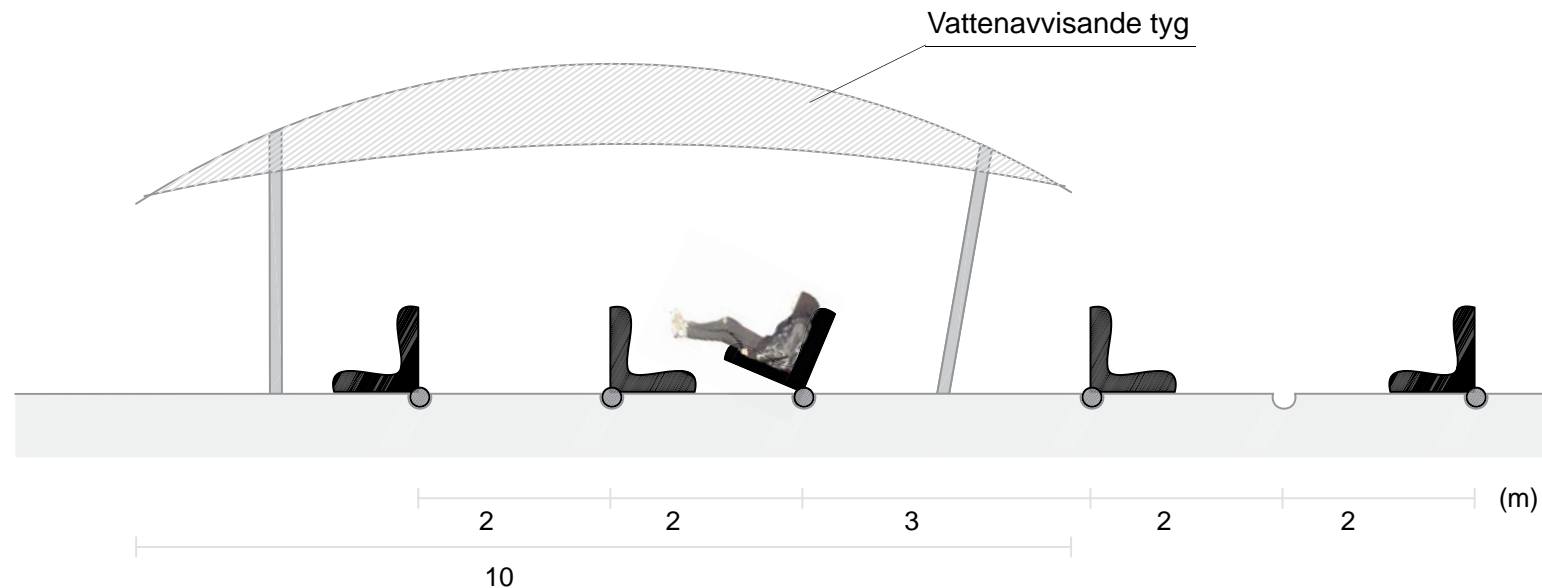
MÖBELTYP A - "GUNGSTOLEN"

Möbelsektion A ligger närmast skolbyggnadens entré i ett gynnsamt solläge. Ellipsen är roterad på så sätt att den vänder sin längsta sida mot gården och bjuder in. Samtidigt får större delen av möbeln skydd i ryggen av skolbyggnadens fasad.

De tre elliptiska formerna utgörs av en rälskonstruktion. Gungstolarna kan liknas vid små flyttbara vagnar. Dessa är tänkta att förvaras inomhus under vinterhalvåret, dels för att skapa variation åt platsen och dels för att förbättra deras livslängd och hållbarhet. Gungstolarna placeras återigen ut till våren likt knoppar på väg att brista.

Rälsen är tänkt att ligga i nivå eller under övrig mark. På så sätt går det att passera fritt genom möbeln.

Ett stationärt tak är placerad över delar av denna möbelsektion. Motivet till att placera taket här beror på möbelns närhet till Polhemsskolan. Taket utgörs av en stålkonstruktion (varmförzinkad) med ett uppspant vattenavvisande tyg som utgör själva skyddet. Taket kan med fördel belysas vilket ger en positiv kvällsaspekt.

Vy A - A1
Skala 1:2000

För att undvika klämrisk finns ett motstånd i kulleden, som gör att det krävs en viss kraft för att få gungstolen i rörelse

Gungstol i lätt och formbart material, förslagsvis någon gummblandning

Sitsen är perforerad för att undvika vattensamling

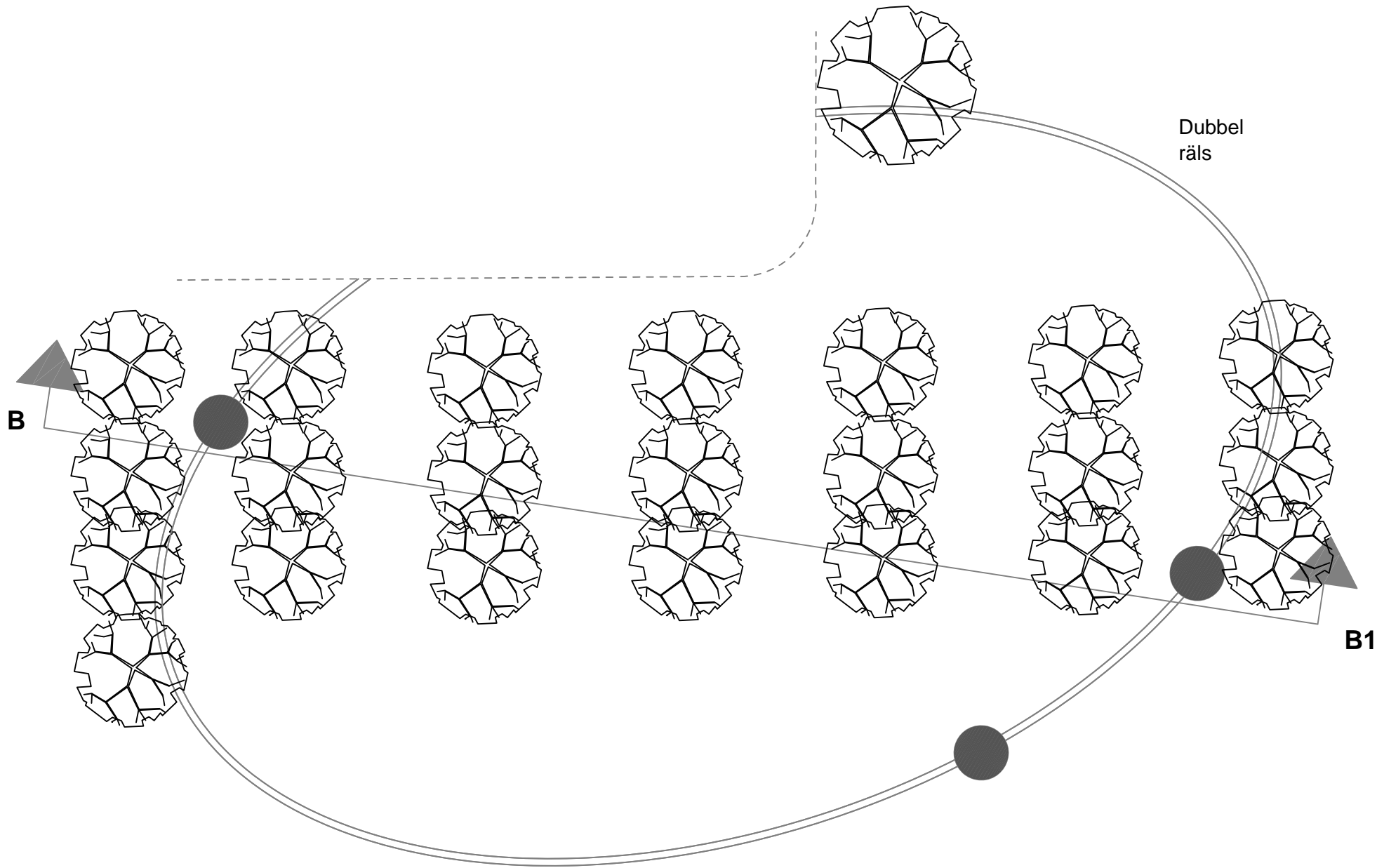
Räls och kullad

Detaljsektion
Skala 1:200

Rälsen och kulledeken föreslås utföras i varmförzinkat stål och "gungstolen" i ett lätt material eftersom den ska vara lätt att skjuta i sidled. "Gungstolen" ska dessutom vara relativt mjuk och något följsam mot tryck, så någon typ av gummiblandning är önskvärt.

Gungstolen föreslås få en neutral färg i den svart - gråa skala, som harmoniserar med de övrigt hårdgjorda stadsrummet. Motiven bakom detta ligger främst i att "gungstolarna" inte skall inspirera barn och till lek, därför undviks klara, färgglada nyanser. Det finns nämligen en fara i att ungdomarna ser möbelen som barnsliga och undviker att använda dem därför. Dessutom matchar grå - svarta nyanser Polhemsskolan citrongula fasad och går att kombinera relativt väl med graffiti.

Ovan har jag redovisat mitt idéförslag av möbeltyp A. Det finns fortfarande en del problem kvar att lösa samt ytterligare aspekter att arbeta in i designen och på så sätt vidareutveckla idén. En konstruktör borde i detta skede kopplas in för att lösa rälskonstruktionen i kombination med kulledeken. Skötselaspecten kring rälsen, det faktum att det blåser ner löv och skräp som kommer att påverka funktionen bör lösas. Dessutom bör materialval preciseras bättre och ställas mot skötsel och hållbarhet. Säkerheten kring de flyttningsbara enheterna främst ifråga om klämriskerna bör ses över. Detta är några av de frågor som måste lösas innan det blir en verklig möbel.

Dubbel
räls

B

B1

Plan
Skala 1:7500

MÖBELTYP B - "TUNG KUDDE"

Denna möbeltyp är tänkt att fungera som en del av en hel rumslighet. De stora flaken, de *Tunga kuddarna* har en diameter på 3 m och går att skjuta längs den dubbelspåriga rälsen. Kuddarna kommer att väga en hel del, så de kommer att krävas 3-4 personer för att kunna skjuta dem i sidled.

Referensbild från Köpenhamn

Vy B - B1
Skala 1:7500

Den *Tunga kudden* föreslås utföras i gummi-
falt med färgnyanser i den grå - svarta skalan likt
föregående möbeltyp.

Den *Tunga kudden* har en diameter på
3 m och är som störst 0.4 m hög

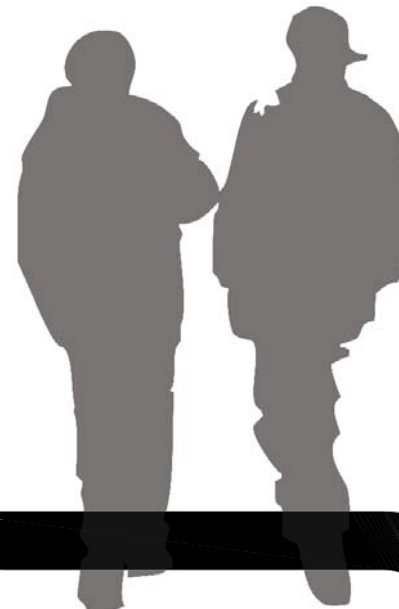
Detalj sektion
Skala 1:500

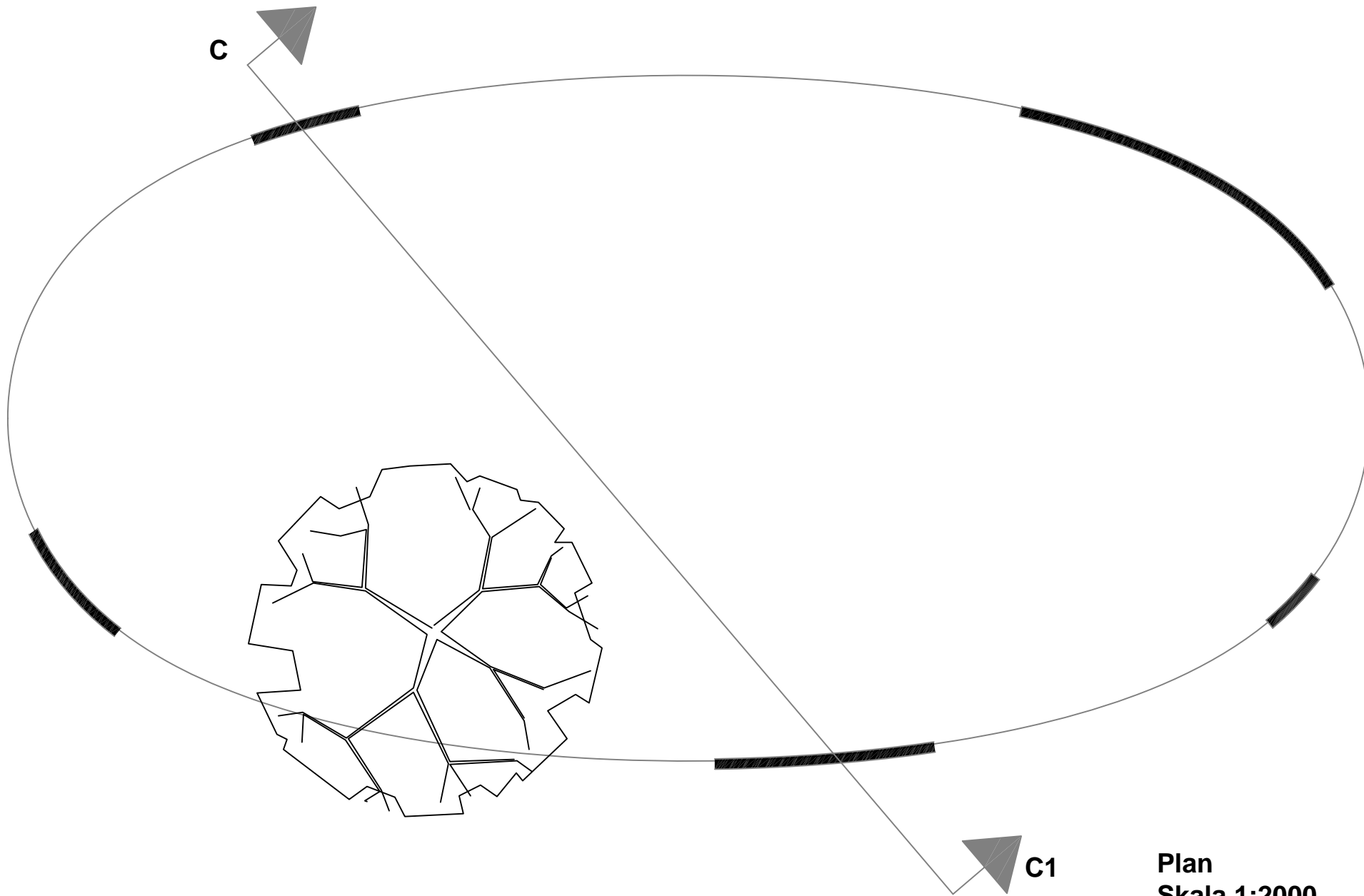
Referensbild från Tony plaza,
scatepark i Gävle

MÖBELTYP C - "VÄRMANDE RÄCKE"

Denna sektion av möbeln är helt stationär. Möbelsektionen utgörs av enkla varmförzinkade stålrör. På markerade ställen (se plan nästa uppslag) reser sig rälsen ur marken och höjden varierar mellan 0.5 - 0.3 m. Eftersom de delar som reser sig ovan mark är stationära har rörelsemönster gett upphov till deras placering i ellipsen. En värmeslinga i stålröret ökar komforten under kalla dagar, kvällar och nätter.

Detalj sektion
Skala 1:500

C

C1

Plan
Skala 1:2000

I detta kapitel knyts säcken av teori, analys, inspiration och idékonceptet Spring time ihop. Diskussion och reflektion är en viktig del i processen att lära, på nästa uppslag redovisar jag en del brister och viktiga frågor som berörts inom ramen för detta examensarbete.

D I S K U S S I O N

Kontakt med ungdomar

När arbetet startade hade jag en vision om att samtal eller någon form av enkätundersökning på den aktuella skolan skulle ge mig inspiration och inriktning på min formgivningsprocess. Denna direktkontakt med ungdomar har under arbetets gång varit minimal eller rättare sagt obefintlig. Å ena sidan har jag tagit del av andras kontakter med ungdomar, dels genom Mats Lieberg i, bland annat, boken *Att ta staden i besittning* och dels genom Björn Andersson i boken *Öppna rum*.

Jag tror att en direkt kontakt med ungdomar skulle ha kunnat ge min analys och gestaltning en bättre förankring till den aktuella platsen. Att jag trots allt inte kontaktat ungdomar beror helt enkelt på att tillräckligt med tid inte funnits inom ramen för detta arbete. I min framtida yrkesprofession kommer jag att sträva mot, att agera i enlighet med min övertygelse om att barn och ungdomar, bör och måste involveras i projekt som påverkar deras fysiska verklighet.

Under arbetets gång

En fråga som har följt mig under arbetets gång är om det egentligen är rätt att skapa platser i stadens offentlighet som riktar sig till en viss åldersgrupp? Lekplatser, som kanske borde vara till för både barn och ungdomar är oftast utformade för lek, något som ungdomar absolut inte vill förknippas med. Jag delar uppfattningen som tas upp i boken *Stadsrum människorum* (Berglund & Jergeby, 1998) att vår utemiljö kan vara en arena för olika människor. Berglund och Jergeby menar att ett grundkrav då måste

vara att platsen lockar till sig människor och - om den ska vara en brobyggare - människor som är olika. Så ett svar på min fråga är att våra offentliga platser måste utformas för att locka till sig olika sorters människor exempelvis äldre och yngre, men att delar av dem kan rikta sig mer till specifika grupper eftersom de har olika behov och intressen.

Jag vill också kommentera att jag helt tagit bort ett parkeringstorg med plats för ungefär 50 bilar utan att ange ersättningsplats. Det är ett medvetet val för att betona min syn på att ungdomarnas utemiljöer i allmänhet bör prioriteras högre än parkeringsplatser, i synnerhet i samband med byggnader där ungdomarna vistas en större del av sin vakna tid. I PBL 3 Kap § 15 står det att i samband med bebyggelse som innehåller lokaler för skola skall finnas tillräckligt stor friyta för lek och utevistelse på tomten eller på ytor i närheten av denna. Om det inte finns tillräckliga utrymmen för att anordna både parkering och friyta, skall i första hand friyta anordnas. Det finns ingen lag som reglerar vad tillräckligt stor friyta innebär och uppenbarligen inte heller någon lag på att det krävs förändringar av skolgårdar som idag inte har tillräckligt stora friytor. Skamligt tycker jag!

I arbetet med kapitlet *Ge form* aktualiserades frågor kring ungdomsdesign och vad som tilltalar och attraherar ungdomar. Hur formger man för ungdom? Mitt svar är att det inte finns några entydiga riktlinjer att gå på när man formger för ungdomsgruppen. Ungdomsgruppen är stor och som hos alla åldersgrupper finns det en stor variation i fråga om tycke och smak. I ett första skede funderade jag på att hämta inspiration från en speciell ungdomsstil

exempelvis "skejtare". Jag avstod från det eftersom min ambition med detta arbete var att hålla mig på en allmän nivå. Eftersom jag har tittat på ungdomar som använder innerstaden och sett till hur deras sociala liv i innerstadens utemiljöer kan förbättras har jag inte konsekvent hållit denna allmänna nivå. Jag har inte strävat efter förbättringar som kan locka andra än ungdomar till innerstaden. Jag valde därför att främst låta mig inspireras utifrån mer generella antaganden. Ungdomstiden är en period i livet mellan barn och vuxen. Ungdomstiden är en identitetsökande fas, där en viktig del ligger i att hävda sig, vara cool, inte bry sig och att passa in i kompisgänget. Denna identitetssökning leder till att ungdomarna tar avstånd från att vara barn genom att exempelvis förknippas med det barnsliga och att leka. Jag har därför valt färg och form som vanligen inte förknippas med lek. Det blev en svår balansgång eftersom det är otydligt, vad lek är och för vem. I mitt idéförslag har jag försökt att undvika associeringar till lek genom att färgsätta möbeln i den grå-svarta skalan. Jag har dessutom istället för att utforma möbeln med fokus på aktivitet, som lätt förknippas med lek försökt skapa en möbel med fokus på ungdomars sociala beteende. Detta grundar sig på att lekande barn utvecklar relationer ur aktiviteter av olika slag snarare än att det är relationen som står i centrum för aktiviteten, som fallet är för ungdomarna.

Jag vill avsluta detta arbete med att kommentera skillnaden mellan möbelformgivares och landskapsarkitektens yrkesroller. Möbeln i sig är inte det mest avgörande för ungdomar utan det är dess placering som är det centrala och det som skapar förutsättningar för användning. Viktiga

faktorer för placeringen är gynnsamt läge, platser att samlas på flera eller ensam och befintliga aktiviteter/rörelser på och omkring platsen. Att ge möbeln en plats och ett sammanhang med den övriga staden är landskapsarkitektens huvudsakliga uppgift. Att formge möbler ligger både inom landskapsarkitektens och möbelformgivarens yrke och ett samarbete dem emellan skulle ge det allra bästa resultatet. När det gäller formgivning av stadsmöbler till våra offentliga miljöer så har landskapsarkitekten och möbelformgivaren viktiga uppgifter att vidareutveckla våra stadsmöbler så att de kan inspirera ungdomar och även andra åldersgrupper till aktiviteter i både passiv och aktiv form.

REFERENSER

TRYCKTA KÄLLOR:

Agrell, Lena (2008), *Design för det aktiva stadsrummet*. Examensarbete SLU, Alnarp.

Andersson, Björn (2002), *Öppna rum – om ungdomarna, staden och det offentliga livet*. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

Berglund, Ulla och Jergeby, Ulla (1998), *Stadsrum människorum – att planera för livet mellan husen*. Byggeforskningsrådet.

Boverket (2000), *Unga är också medborgare – om barns och ungas inflytande i planeringen*. Boverket Stadsmiljöavdelningen.

Hags (2003), *Dags att se över Lek och friytor*.

Landqvist, Jan (2001), *Vilda idéer och djuplodande analys. Om designmetodikens grunder*. Andra upplagan, Institutionen för industridesign, Konstfack.

Lenninger, Anna och Olsson, Titti (2006), *Lek äger rum. Planering för barn och ungdomar*. Formas, Stockholm.

Lenninger, Anna (2008), *Barns plats i staden*. Stad & Land 174. Movium – centrum för stadens utemiljö, Alnarp.

Lieberg, Mats (1992), *Att ta staden i besittning. Om ungas rum och rörelser i offentlig miljö*. Lunds universitet: Inst. För byggnadsfunktionslära.

Lieberg, Mats (2003), *Plats för ungdom – om ungdomar och ungdomskulturer i det offentliga rummet*. Rapport från Barnsäkerhetsdelegationen S2001:05, Statens offentliga utredningar.

Lieberg, Mats (1998), *Ungas rum och rörelser i stadens periferi*. Nordisk Arkitekturforskning, vol.11, No 3, s. 21-35.

Persson, Helena (2007), *Trygghetsskapande Design av Mörby Stadspark*. Examensarbete SLU, Ultuna.

Salomonsson, Charlotte och Özdemir, Elizabeth (2008). *Positiva effekter av ISO 14001 mellan åren 1998 och 2008*. Examensarbete Högskolan i Skövde.

Schibbye, Bengt & Verdier, Titti (2001), *Landskap i fokus - utvärdering av metoder för landskapsanalys*, Riksantikvarieämbetet

MUNTLIGA KÄLLOR:

Gullberg, Jan Olof, rådgivare i säkerhetsfrågor på Movium (telefon september 2008)

Hiller, Lars, Markbyggarna, Gävle kommun (intervju våren 2006)

Nordebo, Emma, Tekniska kontoret, Gävle kommun (intervju oktober 2008)

ELEKTRONISKA KÄLLOR:

Hags Aneby AB. Hemsida. Tillgänglig: <http://www.hags.com/index33.asp?land=se> [2008-09-19]

Nola. Hemsida. Tillgänglig: <http://www.nola.se> [2008-09-19]

Lappset SWEDEN AB. Hemsida. Tillgänglig: <http://www.lappset.se/start/> [2008-09-19]

Vestre. Hemsida. Tillgänglig: <http://www.vestre.se/> [2008-09-19]

Sveriges kommuner och landsting. Hemsida. Tillgänglig: <http://www.skl.se/> [2008-09-19]

Gävle kommun. Tillgänglig: <http://www.gavle.se> [2008-10-24]

Rättsnätet, PBL och BBR, Hemsida, Tillgänglig: <http://www.notisum.se/> [2008-10-27]

Film: Tyck om ditt Gävle, Gävle kommun, Hemsida, Tillgänglig: <http://www.gavle.se/visionsunderlag> [2008-11-07]

BILDER:

Om inget annat anges är författaren fotograf och illustratör